

Міністерство освіти і науки України
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»
Факультет соціальних і гуманітарних наук

Кафедра іноземних мов

ЛЄСНІКОВА Анастасія Олександрівна

**ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ДРАМАТИЗАЦІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ
ДРАМАТИЧНИХ ТВОРІВ У СТАРШІЙ ШКОЛІ**

**кваліфікаційна робота магістра
за спеціальністю 0.14 Середня освіта.
Мова та зарубіжна література (англійська)**

Особистий підпис –

Леснікова А. О.

Науковий керівник –

(підпис)

Білобровська К.О.

(старший викладач кафедри іноземних
мов, доктор філософії)

Зав. кафедрою –

(підпис)

Перепадя Д. О.

(доцент кафедри іноземних мов, кандидат
педагогічних наук, доцент)

Полтава – 2026

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ ДРАМАТИЗАЦІЇ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ.....	7
1.1. Аналіз літератури, присвяченій особливостям використання драматизації з формування діалогічного мовлення та активізації пам'яті учнів у старшій школі.....	7
1.2. Аналіз методів, прийомів та форм роботи з англomовними драматичними творами.....	19
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2. РЕСУРСИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ ПІД ЧАС ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ В ПОЗАКЛАСНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ ГУРТКУ «ENGLISH DRAMA».....	29
2.1. Потенціал англomовних драматичних творів для розкриття акторського потенціалу школярів.....	29
2.2. Аналіз постановки учнів середньої школи (за п'єсою Б. Шоу «Пігмаліон»).....	43
Висновки до розділу 2.....	49
РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ.....	51
3.1. Стратегії та підходи для успішного використання театральної педагогіки у старшій школі.....	51
3.2. Методичний інструментарій для вчителів англійської мови при використанні театральної педагогіки на заняттях гуртку «English Drama» у старшій школі.....	62
Висновки до розділу 3.....	80
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86
ДОДАТКИ.....	91

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю удосконалення методів навчання іноземної мови шляхом інтеграції елементів театральної педагогіки, що відповідає сучасним вимогам до викладання англійської мови та сприяє формуванню в учнів високого рівня мовленнєвої та соціокультурної компетенції. Адже саме театральна педагогіка є універсальним інструментом в руках вчителя: дозволяє розвивати ораторські здібності учнів під час мовленнєвої діяльності на заняттях англійської мови, розвиває артикуляційний апарат, чітку вимову звуків, виразність, емоційність.

Сучасний освітній простір України орієнтується на реалізацію компетентнісного підходу, що передбачає розвиток в учнів не лише знань, а й умінь та навичок, необхідних для успішної самореалізації у житті. У контексті викладання іноземних мов особливого значення набувають технології, які забезпечують формування комунікативної компетентності учнів. Однією з таких ефективних технологій є використання елементів драматизації на уроках англійської мови, що сприяє емоційному залученню учнів, підвищенню їх мотивації до навчання та розвитку мовленнєвих навичок.

Проблема використання елементів драматизації при вивченні драматичних творів у середній школі під час позашкільної діяльності є недостатньо глибоко розкритою і дослідженою, про що свідчить відсоток звернень батьків до послуг репетиторів.

Сьогодні, коли учні середньої школи «ховаються в тіні гаджетів», перед сучасним вчителем англійської мови з'явилося важливе завдання – розвиток творчого потенціалу і чуттєвої культури учнів, формування їхньої емоційної компетентності та критичного мислення.

У контексті реформування системи загальної середньої освіти в Україні велику увагу приділено інноваційним формам і методам навчання, які забезпечують інтенсивне мовне середовище та орієнтовані на розвиток творчої особистості учня. Серед таких методів – драматизація як форма навчальної діяльності, що дозволяє учням відчувати себе безпосередніми учасниками

мовленнєвих ситуацій. Її застосування відповідає віковим особливостям учнів старшої школи, які характеризуються прагненням до самовираження, підвищеною емоційністю та потребою у соціальній взаємодії.

Проблему використання елементів драматизації в українському середовищі досліджували: П. Саксаганський, В. Абрамян, О. Чайка та інші. Серед іншомовних представників – Чарльз Уесселз, Гевін Болтон, Дороті Хіткоут та інші вчені. В історичному аспекті тема бере початок за часів античності. Широке застосування театру як засобу формування чуттєвої культури набуло розквіту у давньогрецькій (III ст. до н. е.) і римській (I ст. до н. е.) системах освіти. Засновником ораторської школи був Марк Фабій Квінтіліан. В епоху Середньовіччя і Відродження театр використовувався як засіб навчання і впливу на молодь. В епоху Просвітництва такі просвітники, як Ф. Ланг, М. Себастьян, Й. Шіллер та інші зробили внесок у розвиток театральної педагогіки. Драматизація на уроках англійської мови передбачає використання різноманітних форм – від читання за ролями до створення повноцінних театралізованих постановок, які не лише активізують мовну діяльність, а й формують критичне мислення, вміння працювати в команді, розвивають емоційний інтелект та емпатію. Залучення до театральної діяльності створює позитивну атмосферу на уроці, формує навички публічного виступу, підвищує впевненість учнів у собі та сприяє глибшому засвоєнню іншомовного матеріалу.

Об'єктом дослідження є процес вивчення англійської мови у старшій школі з використанням драматичних творів.

Предмет дослідження – методичні основи використання елементів драматизації при вивченні англомовних драматичних творів у старшій школі.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні доцільності використання елементів драматизації на уроках англійської мови та в позакласній діяльності, визначення ефективних форм і методів використання елементів драматизації для активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку

їхнього творчого потенціалу та глибшого осмислення драматичних творів у старшій школі.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі **завдання**:

1. розкрити особливості використання драматизації з формування діалогічного мовлення та активізації пам'яті учнів у старшій школі;
2. проаналізувати методи, прийоми та форми роботи з англomовними драматичними творами;
3. визначити потенціал англomовних драматичних творів для розкриття акторського потенціалу школярів;
4. провести аналіз постановки учнів середньої школи (за п'єсою Б. Шоу «Пігмаліон»);
5. дослідити стратегії та підходи для успішного використання театральної педагогіки у старшій школі;
6. розробити методичний інструментарій для вчителів англійської мови при використанні театральної педагогіки на уроках англійської мови.

У процесі дослідження було використано такі **методи**: теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури, контент-аналіз навчальних програм і методичних посібників, спостереження, анкетування, аналіз учнівських театральних постановок, метод пробного навчання.

Новизна нашого дослідження полягає в тому, що на основі аналізу літератури, зазначеної вище, ми розробили авторську програму для вчителів англійської мови для позакласної діяльності у формі гуртку «English Drama». Оскільки в Україні зростає потреба в репетиторах з вивчення англійської, гурток може стати ефективною та багатофункціональною альтернативою для розвитку не лише мовлення, але й творчих здібностей старшокласників. Учні вдосконалюють англійську мову й одночасно покращують ораторські здібності.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що результати можуть бути використані вчителями англійської мови при організації освітнього процесу у старшій школі, зокрема при впровадженні театральної педагогіки на уроках і в позакласній діяльності.

Апробація: опубліковано тези «Використання елементів драматизації при вивченні драматичних творів у старшій школі» у науковому виданні «Філологічні та педагогічні науки: сучасні виміри і виклики: збірник матеріалів II Всеукраїнської студентської інтернет-конференції (27 листопада 2025 року, Полтава) / за заг. ред. Н. Юган, В. Шкарлет». Полтава: ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, 2026 (додаток А).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з трьох розділів. У першому розділі розкрито психолого-педагогічні та методичні основи драматизації як засобу навчання. У другому розділі досліджено практичне застосування елементів театральної діяльності у старшій школі на прикладі постановки англomовної п'єси. Третій розділ присвячений розробці методичних рекомендацій щодо використання театральної педагогіки у процесі вивчення англійської мови.

РОЗДІЛ 1

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ ДРАМАТИЗАЦІЇ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

1.1. Аналіз літератури, присвяченій особливостям використання драматизації з формування діалогічного мовлення та активізації пам'яті учнів у старшій школі

Драматизацію як метод навчання вивчала О. Ісаєва, щоправда, для уроків літератури [6]. Дослідниця підкреслює значення інсценізації та рольових ігор у розвитку читацької культури й творчих здібностей учнів. У праці «Організація та розвиток читацької діяльності школярів при вивченні зарубіжної літератури» акцентує на емоційному переживанні тексту як ключі до глибшого розуміння драматичних творів [6, с. 21].

Г. Токмань наголошує, що драматизація сприяє багатоканальному засвоєнню художнього тексту та формує комунікативні компетентності. Дослідниця підтримує інтеграцію театрального мистецтва у навчальний процес старшої школи [19].

Л. Мацько та О. Мацько досліджують роль художнього слова у формуванні мовлення. Науковці вказують, що драматизація активізує діалогічні структури, допомагає засвоювати мовленнєві моделі [13].

О. Пометун, Л. Пироженко у своїх роботах щодо інтерактивного навчання описують драматизацію як ефективну форму моделювання реальних комунікативних ситуацій; наголошують на її важливості у формуванні умінь вести діалог, аргументувати, слухати [16].

На теренах України науковці активно трактували драматизацію та її значення в навчальному процесі.

Драматизація в освітньому процесі - це метод навчання, що передбачає імітаційне відтворення подій, ситуацій чи поведінкових моделей шляхом театрального представлення, в якому учні беруть активну участь. Це не лише

гра ролей, а й глибоке емоційне і когнітивне залучення учасників у навчальний матеріал. Як зазначає В.О. Сухомлинський, драматизація є важливим способом формування моральних і соціальних якостей у дітей, адже вона розвиває уяву, емпатію та здатність до самоаналізу [18, с. 87].

На думку дослідника І. Бех, драматизація - це не просто ігрова діяльність, а інтегрований засіб педагогічного впливу, який поєднує елементи мистецтва, мовлення, психодрами та емоційного навчання [2]. Вона дозволяє учням прожити досвід, а не просто отримати інформацію.

Згідно з Л.С. Виготським, драматична гра сприяє розвитку вищих психічних функцій дитини, зокрема уяви, мовлення, емоційного інтелекту. Він вважав, що участь у рольовій діяльності допомагає особистості моделювати соціальні ситуації, розвивати здатність до співпереживання та комунікації [5].

Також дослідниця Г. Беленька відзначає, що драматизація сприяє формуванню комунікативної компетентності, розвиває мовлення, збагачує словниковий запас та стимулює критичне мислення. Вона підкреслює, що саме через образну діяльність, характерну для драматизації, учні краще запам'ятовують інформацію та формують внутрішню мотивацію до навчання [11].

У сучасній педагогічній практиці активне застосування інтерактивних методів навчання стало запорукою ефективного засвоєння знань, формування ключових компетентностей та розвитку особистості учня. Одними з таких методів є драматизація та театралізація [15]. Попри подібність зовнішніх форм, ці два поняття мають суттєві методичні та цільові відмінності, які необхідно враховувати при плануванні та реалізації освітнього процесу.

На жаль, на теренах України більшість батьків звертаються за допомогою до репетиторів, щоб діти краще зрозуміли і опанували фундамент англійської мови. Ми опитали сотню батьків школярів, чи зверталися вони до репетитора для своєї дитини. Виявляється, 73% з них користуються послугами репетиторів, адже в школах не передбачені гуртки з вивчення англійської мови, тим паче театральні, в ході яких учні активізують мовлення завдяки драматизації.

Драматизація - це форма навчальної діяльності, що передбачає спонтанне або частково підготовлене відтворення навчального матеріалу у вигляді діалогів, ролей, інсценізацій. Її ключова ознака – навчальна мета, а не мистецьке оформлення [50]. На відміну від театралізації, драматизація не вимагає складного сценічного середовища, костюмів чи спеціального освітлення. Основна увага зосереджується на осмисленні змісту навчального матеріалу, розвитку критичного мислення, формуванні навичок співпраці та рефлексії.

Так, наприклад, на уроці літератури вчитель може запропонувати учням розіграти сцену з твору Івана Франка без попередньої репетиції, дозволяючи кожному з учасників вільно інтерпретувати текст. Така форма роботи сприяє не лише емоційному залученню учнів до змісту, а й глибшому розумінню мотивів персонажів, логіки подій та авторської позиції [1, с. 22].

У наукових працях Ольги Кузнєцової, зокрема в книзі «Елементи драми в методиці навчання англійської мови», підкреслюється, що драматизація є ефективним методом розвитку особистості, оскільки вона залучає учнів до активного осмислення інформації, формує уміння приймати рішення, моделювати ситуації, рефлексувати над власним досвідом [10]. Дослідниця наголошує, що в умовах змінності сучасного світу саме здатність до адаптації, емоційного реагування та співпраці є ключовими компетенціями, і драматизація, як навчальний метод, ідеально сприяє їх формуванню.

Педагог Л.В. Занков у своїй концепції розвивального навчання також акцентував увагу на важливості активної пізнавальної діяльності учнів. Він вважав, що залучення дітей до драматизації стимулює їхню уяву, розвиває креативне мислення, сприяє глибшому усвідомленню матеріалу завдяки особистісному залученню [7].

Театралізація, на відміну від драматизації, більше зорієнтована на естетичне сприйняття та емоційне враження. Це діяльність, що включає театральні елементи: костюми, грим, декорації, сценічне освітлення, музику. Основна мета театралізації - створення художнього образу, формування

естетичного смаку, культурне виховання. Театралізовані виступи зазвичай вимагають тривалої підготовки, сценарію, репетицій та розподілу ролей.

Театралізація активно застосовується у позаурочній діяльності – шкільних святах, тематичних вечорах, культурних проєктах. Наприклад, під час святкування Дня української мови та писемності учні можуть підготувати театралізовану постановку за мотивами українських легенд. Такий захід має велике значення для виховання національної свідомості, любові до культури, розвитку художньої уяви, однак освітня складова тут виступає другорядною.

Науковиця Л. Артемова у своїх дослідженнях вказує на важливу роль театралізованої діяльності у розвитку художньо-естетичної сфери дитини. Вона підкреслює, що участь у таких заходах формує емоційну чутливість, естетичну оцінку, комунікативні якості. Проте у контексті безпосереднього навчання вона визнає, що театралізація є менш гнучкою, потребує значних ресурсів і не завжди сприяє глибокому осмисленню навчального матеріалу [1, с. 26].

Також варто звернутися до думки О.О. Савченко, яка вважає, що театралізовані форми сприяють вихованню моральних цінностей та громадянської позиції, проте у навчальному процесі ефективні лише як доповнення до основних дидактичних методів [17].

Драматизація та театралізація, хоч і схожі за формою - обидві передбачають рольову діяльність, - мають різну спрямованість і методичну структуру. Драматизація інтегрується в освітній процес як метод пізнання, адаптований до будь-якого навчального предмета. Вона акцентує увагу на інтелектуальному, комунікативному й особистісному розвитку. Театралізація ж реалізує переважно виховні, емоційно-естетичні функції і потребує значно більше часу на підготовку.

Отже, правильне розуміння відмінностей між драматизацією та театралізацією є вкрай важливим для вчителя, який прагне ефективно організувати освітній процес. Драматизація як педагогічний метод має яскраво виражену навчальну спрямованість і може бути використана на будь-якому етапі уроку для актуалізації знань, закріплення матеріалу або розвитку

соціальних навичок учнів. Театралізація ж, будучи потужним інструментом виховання та естетичного впливу, доречна у контексті позакласної діяльності, святкових заходів, культурних проєктів.

Таблиця 1.1

Порівняння понять «драматизація» та «театралізація»		
Ознака	Драматизація	Театралізація
Мета	Осмислення, пізнання, розвиток рефлексії	Розвага, естетичне враження, емоційне залучення
Засоби	Рольова гра, діалоги, інсценізації	Костюми, сцена, декорації, музика
Контекст застосування	Навчальний процес (уроки)	Позаурочна діяльність, свята
Участь учнів	Активна, рівноправна	Залежить від ролі, не всі можуть бути залучені
Характер	Спонтанний, творчий	Сценарний, оформлений
Автори-дослідники	І. Якиманська, Л.В. Занков, В.О. Сухомлинський	Л. Артемова, О.О. Савченко

Ідеї використання драматизації сягають ще античної доби. У педагогічній практиці давньої Греції драматичні діалоги (наприклад, у Сократа та Платона) виступали формою інтелектуальної взаємодії. Уже в середньовіччі театралізовані сцени застосовувалися в церковній освіті для вивчення Біблії [17].

У 20 столітті драматизація набула нового звучання завдяки працям таких педагогів, як Джон Дьюї, який підкреслював важливість досвіду у процесі навчання. Дьюї вважав, що навчання має відбуватися через дію, і драматизація - чудовий інструмент для цього [36]. У радянський час Виготський і Ельконін вивчали роль гри в розвитку дитини, підкреслюючи її значення для формування вищих психічних функцій. Їхні дослідження створили наукову основу для інтеграції драматичних елементів у педагогіку [8].

У 70-80-х роках 20 ст. у Великій Британії активно впроваджувався метод «Drama in Education» (Драма в освіті), ініційований Гевіном Болтоном та Дороті Хіткот, які вважали драму засобом розвитку мислення, моральної свідомості та емоційної зрілості учнів. Вони наголошували: драматизація не повинна мати готового сценарію - учні самі мають творити ситуацію, ролі, конфлікти, тим самим розвиваючи творчість і критичне мислення [44].

Сучасні освітні системи країн Європи, Канади та США активно впроваджують драматизацію у програму, особливо в контексті STEAM-освіти та інклюзивного навчання, де необхідно забезпечити емоційне залучення учнів різного рівня підготовки [68].

Драматично-педагогічна технологія на уроках іноземної мови дозволяє учням використовувати свої емоції та розум для оволодіння мовою. Таким чином, методи навчання англійської мови можуть і повинні запозичити елементи професійної діяльності акторів і працівників мистецтва. З психологічних особливостей дітей ефективне використання драматикопедагогічної технології дозволяє дітям активно рухатися, що відповідає потребам віку та значно прискорює засвоєння іноземної мови [7, с. 203].

Зв'язок між фізичною активністю та мовленнєвим розвитком є доведеним фактом, на який вказують численні дослідження фізіологів. Активне рухове залучення сприяє зниженню надлишкового рівня енергії в учнів, що часто накопичується під час традиційного пасивного навчання, і може проявлятися у вигляді порушень дисципліни або навіть негативно впливати на фізичний стан молодших школярів. Застосування драматико-педагогічного підходу дозволяє вчителю виходити за межі виключно лінгвістичних цілей [66].

Така методика відкриває простір для інтеграції матеріалу з інших навчальних дисциплін: наприклад, учні можуть інсценізувати життєвий цикл тварин на уроках природознавства чи творчо шукати способи розв'язання задач, що сприяє розвитку критичного мислення. Таким чином, учитель має змогу працювати з широким спектром ідей, що робить навчання більш

змістовним, цікавим і спрямованим на формування гармонійно розвиненої особистості.

Драматизація може слугувати ефективним засобом ознайомлення учнів із культурним контекстом мови, що вивчається, зокрема через її історичні аспекти, традиції та побутові особливості [72]. Такий підхід дозволяє включити до навчального процесу ширший культурний спектр, а також сприяє кращому засвоєнню знань з інших предметів, які іноді залишаються поза увагою учнів без підтримки інтерактивних та емоційно забарвлених методів.

На уроках англійської мови драматизація відкриває можливість для учнів відчувати багатство емоційного забарвлення мови, змінювати інтонацію та виразність у залежності від ситуації. Наприклад, звичне запитання «What's your name?» може мати зовсім інше звучання, якщо його вимовляє поліцейський у стресовій ситуації або ж дівчинка, яка прагне знайти нову подругу. Розігрування таких сцен допомагає дітям глибше зрозуміти значення інтонації, контексту та емоцій, що стоять за словами.

Крім того, у класних умовах учителі часто обмежуються короткими відповідями або окремими словами. Драма ж стимулює дітей до побудови повноцінних речень і до активнішої мовленнєвої взаємодії, що в підсумку формує більш міцні й усвідомлені мовні навички [5, с. 132].

Драматичні методики є чудовим інструментом для стимулювання у дітей здатності самостійно визначати зміст незнайомих фраз чи цілих діалогів, виходячи з контексту ситуації. [52]. Такий підхід пробуджує в учнів інтерес до відкриття нового, спонукає використовувати всі сенсорні канали для повноцінного занурення у задану роль і відтворення її з максимальною автентичністю.

Використання елементів драматизації також дозволяє урізноманітнити структуру та емоційний ритм уроку. Під час виконання ролей учень стає центром певного епізоду, що створює можливість для вчителя урівноважити активність у класі, створюючи контраст на тлі інших учасників. Усі діти включаються в роботу в унісон, але в межах власного темпу та комфорту [54].

Оскільки не кожен учень здатен одразу виразити навіть свої справжні емоції, не кажучи вже про вигадані образи, важливо вводити драматичну діяльність поступово. Починати варто з найпростіших завдань - наприклад, відтворити поведінку улюбленої тваринки: собачки, котика чи вигаданого персонажа, як-от монстра. Така поступова адаптація сприяє подоланню бар'єрів і забезпечує комфортне включення у драматичну взаємодію.

Наступним етапом стає включення менш контрольованих видів діяльності, зокрема ігор, адже на цьому етапі учні вже відчують певну впевненість у власних навичках. Поступово до процесу залучається все тіло дитини – активізуються емоції, міміка, жести, відчуття. [52]. Такий цілісний підхід до діяльності є природним шляхом до використання драматизації: школярі починають опановувати невербальні способи вираження думок. Часто вони навіть не здогадуються, що можуть «говорити» тілом.

Втім, основним завданням у процесі вивчення іноземної мови залишається формування мовного середовища, тому головна увага зосереджується на розвитку мовлення та створенні ситуацій для активного спілкування. Дітям необхідно навчитися варіативності у висловлюваннях – говорити тихо або голосно, упевнено, злісно, емоційно тощо [2, с. 13].

Пантоміма є формою драматизації, що базується виключно на невербальних способах передачі змісту та емоцій. Використання пантоміми під час вивчення англійської мови сприяє розвитку емоційної та чуттєвої сфер учнів, що, своєю чергою, збагачує їхню особистість. Цей метод допомагає формувати емпатію, здатність до співпереживання та емоційної взаємодії [58]. Ми вважаємо, що пантоміма є особливо ефективною на уроках англійської мови в початкових та середніх класах, оскільки учні цього віку потребують більш яскравого емоційного забарвлення навчального процесу.

Застосування такого прийому доцільно поєднувати з вправами, що активізують різні органи чуття, дозволяючи адаптувати навчання до різноманітних способів сприйняття інформації. Наприклад, для учнів молодших класів можна запропонувати завдання «Склади літеру тілом». Виконуючи

вправу сидячи, стоячи або навіть лежачи (якщо є відповідне покриття в класі), діти поодиноці, у парах або групах зображують літери англійського алфавіту за допомогою рухів рук, ніг і тіла.

Пантоміма також може бути корисною при засвоєнні граматичного часу Present Continuous Tense, зокрема під час практики формулювання запитань. Один з учнів виходить до дошки і, не промовляючи жодного слова, за допомогою жестів демонструє певну дію. Інший учень звертається до класу з питанням: «What is he doing?» Однокласники намагаються розпізнати дію і відповідають: «He is sleeping, isn't he?» Той, хто правильно відгадає, стає новим ведучим.

Пантоміма може бути ефективним інструментом не лише для учнів молодших класів, але й для школярів середньої ланки під час вивчення англійської мови. Наприклад, цікавою є вправа під назвою «Music picture», яка поєднує аудіосприйняття з творчим осмисленням. Учні слухають уривок інструментальної музики, що може асоціюватися зі звуками природи - шумом дощу, співом птахів, поривами вітру тощо. Як варіант, можна використати знайомі звукові фрагменти з фільмів або мультфільмів, які добре відомі дітям. Прослуховування відбувається із заплющеними очима, що дозволяє краще зосередитися на візуалізації. Після цього учні індивідуально або в групах описують, яку сцену уявили під впливом музики. Далі в групах вони обговорюють створені образи та, використовуючи мову тіла й пантоміму, інсценізують цю уявну картину. Завдання решти класу - розпізнати зміст представленої сцени [4, с. 27].

Під час подальшого обговорення активно використовується лексичний і граматичний матеріал, що сприяє закріпленню мовних навичок і водночас розвиває комунікативну компетентність учнів у невимушеній атмосфері [47].

Пантоміма як різновид ігрової діяльності створює умови, максимально наближені до реального мовного середовища. Вона передбачає наявність проблемної ситуації, яку необхідно розв'язати, що мотивує учнів до розвитку мовної інтуїції та вдосконалення мовленнєвих навичок [63]. Така форма роботи

сприяє зняттю психологічних бар'єрів, допомагає побороти невпевненість у спілкуванні та активізує бажання висловлювати власні думки. Завдяки пантомімі учні вчаться будувати діалог, аргументовано висловлювати свою точку зору, погоджуватися або заперечувати відповідно до ситуації.

Крім пантоміми, на уроках англійської мови доцільно використовувати імпровізацію. Імпровізація - це виконання ролі без попереднього сценарію чи тривалої підготовки. Основна мета цього прийому - забезпечити повну спонтанність мовлення. Учні отримують свої ролі та завдання безпосередньо перед виконанням вправи, що стимулює швидке мовне мислення. Водночас учителю достатньо підготувати перелік ситуацій для опрацювання, які й слугують відправною точкою для творчої діяльності учнів [6, с. 45].

Вправа «Brainstorming» є доречною для використання в середніх та старших класах. Її суть полягає в інсценізації короткої ситуації, яка базується на одному запропонованому слові або зображенні. Клас поділяється на чотири команди, кожна з яких отримує однакове завдання - одне слово або малюнок. Протягом десяти хвилин учасники груп обговорюють ідеї та створюють діалог. Хоча допускається фіксація основних думок, зазвичай діалоги імпровізуються без письмової підготовки.

Після завершення підготовки кожна група презентує свою сценку перед класом. Учитель може оцінити виступи самотійно або доручити це журі, до якого входить по одному представнику від кожної групи. Щоб закріпити навички письмового мовлення, учні можуть записати свій діалог після виступу.

Застосування вправи «Brainstorming» під час уроків англійської мови сприяє активному використанню вивченої лексики, формуванню умінь будувати власні висловлювання, а також розвиває креативне мислення, вміння нестандартно підходити до завдань. Крім того, ця вправа покращує здатність швидко реагувати у процесі комунікації, що позитивно впливає на загальний рівень мовленнєвої компетентності школярів.

Ще одним ефективним методом імпровізації на уроках англійської мови в середній та старшій школі є вправа «Hot off the press». Її суть полягає у роботі з

газетними або журнальними статтями, що розповідають про відомих особистостей. Учні працюють у парах: кожен дуєт отримує текст статті, з яким спочатку ознайомлюється. У цей час учитель пересувається по класу, надаючи пояснення щодо складної або незнайомої лексики. Після прочитання статті учні готують імпрровізовану розмову у форматі інтерв'ю між журналістом (автором статті) та знаменитістю, яка є героєм матеріалу. Діалоги розігруються перед класом у стилі ток-шоу. Для подальшого аналізу й розвитку навичок саморефлексії можливе відео- або аудіозаписування виступів.

Такий підхід сприяє кращому засвоєнню мовних конструкцій, активному використанню нової лексики в контексті, а також стимулює зацікавленість учнів у глибшому вивченні англійської мови. Імпрровізація у цій вправі допомагає не лише закріпити знання, а й розвиває навички спонтанного мовлення та впевненість у спілкуванні.

Одним із видів драматизації є ситуативна драматична гра, метою якої є відтворення реальних життєвих ситуацій, з якими учні можуть зіткнутися у повсякденному житті. Така гра сприяє розвитку вміння знаходити рішення у нестандартних обставинах, що в свою чергу стимулює творчі здібності, розвиває уяву та сприяє соціалізації учнів. Застосування ситуативних драматичних ігор на уроках англійської мови активно покращує навички мовлення, створюючи атмосферу реального іншомовного спілкування. Цей метод дозволяє встановити нові емоційно-комунікативні зв'язки, які ґрунтуються на взаємодії англійською мовою. На відміну від традиційних рольових ігор, де часто розігруються стандартні ролі (продавець, офіціант, пасажир), ситуативні драматичні ігри фокусуються на ролях, що відображають індивідуальні риси кожної дитини [55].

Прикладом такого підходу є вправа «Role cards», яка використовується для розігрування ситуативних драматичних сцен серед учнів середньої та старшої школи. Ця вправа дозволяє учням краще розуміти свою роль у контексті мовної ситуації і вдосконалювати комунікативні навички [32, с. 33].

Ще одним важливим типом драматизації є драматичний проект, який полягає у постановці вистави або літературного твору на сцені. Робота над таким проектом займає досить багато часу, проте цей метод є надзвичайно ефективним для вивчення англійської мови. У процесі підготовки учні збагачують і активізують свій лексичний запас, усувають прогалини в граматичних структурах, освоюючи нові граматичні форми через практичне застосування. Також цей підхід розвиває всі види мовленнєвої діяльності та сприяє підвищенню мовної компетенції, що відповідає основним цілям комунікативного підходу вивчення іноземних мов [25].

Драматичний проект характеризується творчістю та значною мірою імпровізацією, він приносить емоційне збагачення і напругу, що має терапевтичний ефект, допомагаючи учням долати труднощі, що виникають у різних аспектах життєдіяльності. Завдяки цьому, урок англійської мови перетворюється на захоплюючу та незвичну подію, що значно підвищує інтерес до навчання [30].

Драматичний проект сприяє позитивним змінам в особистісному розвитку учнів, підтримує процес їх самореалізації, виховуючи уважне й гуманне ставлення до однокласників. Він розвиває почуття взаємодопомоги та підтримки серед учасників. Участь у підготовці та реалізації драматичних проектів на уроках англійської мови допомагає учням краще зрозуміти культуру та норми поведінки носіїв мови, що вивчається, створюючи можливості для покращення міжнаціональної комунікації [30, с. 107].

Виховна функція драматизації полягає в її здатності формувати естетичні смаки через інтеграцію пластичних елементів, музики та виразної мови, а також розвивати здатність сприймати життя й себе через дію. Невербальні засоби комунікації - такі як поза, міміка, жести, голос і інтонація – допомагають учням долати мовний бар'єр, одночасно дозволяючи їм точніше виражати свої думки [28].

Досягнення розвивальної мети навчання реалізується шляхом створення умов, максимально наближених до реального спілкування, з урахуванням

національних і культурних особливостей мови, що вивчається. Драматизація на уроках англійської мови сприяє гармонійному розвитку особистих якостей учнів та активізації їх внутрішніх ресурсів [19].

Отже, важливість застосування драматизації на уроках англійської мови полягає в тому, що цей метод дозволяє формувати комунікативну компетенцію учнів, що є основною метою навчання іноземних мов. Актуальність і ефективність різних форм драматизації дозволяють використовувати їх на різних етапах навчання англійської мови з учнями різного віку, забезпечуючи високий рівень мотивації та зацікавленості в навчальному процесі.

1.2. Аналіз методів, прийомів та форм роботи з анломовними драматичними творами

У старшій школі учні переживають особливий етап розвитку, що супроводжується активізацією пізнавальних інтересів, прагненням до самовираження, посиленням емоційності та бажанням бути почутими. Саме ці вікові особливості створюють сприятливі умови для використання драматизації як інноваційного засобу навчання англійської мови [17].

Таблиця 1.2

Вікові особливості старшокласників

Вікова особливість	Педагогічне значення у контексті драматизації
Потреба в самовираженні	Участь у ролях сприяє розкриттю особистості
Розвиток креативного мислення	Драматизація стимулює творчість і уяву
Підвищена емоційність	Емоції допомагають глибше зануритися в мову
Соціалізація, потреба у співпраці	Робота в групах зміцнює комунікативні навички

Роль емоційного фактора у вивченні іноземної мови є надзвичайно важливою та багатогранною. Емоції впливають не лише на загальний настрій учня під час навчального процесу, а й на його здатність ефективно засвоювати, відтворювати та творчо використовувати нову мовну інформацію. Доведено, що позитивні емоції активізують пізнавальні процеси, зокрема увагу, пам'ять, мислення, уяву, що, своєю чергою, створює сприятливі умови для ефективного мовного навчання. Саме тому емоційне включення учнів у навчальну діяльність значною мірою визначає якість засвоєння іноземної мови.

Одним із ключових аспектів емоційного впливу є покращення процесу запам'ятовування. Коли учні переживають позитивні емоції – радість, зацікавленість, здивування - під час мовленнєвих вправ або рольових ігор, ця інформація закріплюється в довготривалій пам'яті значно ефективніше, ніж матеріал, засвоєний у нейтральному або емоційно пригніченому стані. Тому емоційне забарвлення навчального процесу сприяє більш глибокому і тривалому засвоєнню лексичних одиниць, граматичних структур та фонетичних моделей.

Крім того, емоції мають великий вплив на мотивацію учнів. Коли навчальний матеріал подається у формі, що викликає емоційний відгук, - наприклад, через театралізовані постановки, рольові ігри, дискусії на близькі для учнів теми, - це формує внутрішню мотивацію до вивчення мови. Учні починають сприймати мову не як набір правил і винятків, а як засіб живого, емоційно насиченого спілкування, як інструмент для вираження власних думок, почуттів і переживань.

Особливо ефективним є емоційне залучення в процесі гри або драматизації. Гра, як форма діяльності, природна для дітей і підлітків, знімає напругу, страх помилитися, сором'язливість. У таких умовах учні більш охоче беруть участь у діалогах, імпрровізаціях, творчих вправах, що стимулює активне мовлення. В умовах емоційного піднесення учні починають використовувати мову інтуїтивно, «без перекладу», що сприяє формуванню мовної інтуїції та підвищує рівень володіння іноземною мовою. Саме ця природність мовленнєвої

поведінки є запорукою формування справжньої комунікативної компетенції [3, с. 109].

Крім того, емоційне середовище в класі впливає на загальну атмосферу навчання. Позитивна психологічна атмосфера, довіра між учнями і вчителем, підтримка і визнання зусиль кожного - усе це сприяє відкритості, бажанню висловлювати свої думки, ділитися досвідом і співпрацювати.

Драматизація дозволяє учням використовувати мову в реальному, хоч і уявному, контексті. Це розвиває уміння сприймати мову на слух; мовну інтуїцію та спонтанне мовлення; розуміння соціокультурних норм спілкування.

Театралізована діяльність, як складова процесу навчання іноземної мови, відіграє важливу роль у розвитку так званих «soft skills» - м'яких навичок, які охоплюють міжособистісну комунікацію, креативність, емоційний інтелект, вміння працювати в команді, адаптивність, а також лідерські якості. Участь у драматичних постановках створює умови, за яких учні мають змогу проявити себе в нових ролях, вийти за межі стандартного спілкування в класі та взаємодіяти з іншими на глибшому рівні. Це не лише розвиває їхню мовну компетентність, але й формує вміння співпрацювати, слухати та враховувати думку інших, що є важливим у будь-якій професійній сфері [6, с. 47].

Таблиця 1.3

Навички театралізації

Soft skill	Як розвивається через драматизацію
Співпраця	Групові постановки вимагають координації дій
Лідерство	Учні беруть на себе відповідальність за сцену/групу
Емпатія	Вживання в роль допомагає краще розуміти інших
Публічні виступи	Гра на сцені зменшує страх говоріння

Крім того, підготовка до театралізованої діяльності вимагає організованості, відповідальності та вміння планувати, що також сприяє особистісному зростанню. Завдяки емоційному зануренню, творчому самовираженню та співпереживанню персонажам, учні розвивають емпатію – одну з ключових складових емоційного інтелекту. Отже, драматизація на уроках англійської мови не лише активізує навчальну діяльність, але й стає дієвим інструментом всебічного розвитку особистості старшокласника.

Драматизація як метод навчання іноземної мови має унікальну здатність поєднувати ігрові елементи, комунікативну практику, проєктну та театральну діяльність, створюючи інтегроване освітнє середовище, що сприяє глибокому засвоєнню мовного матеріалу. Такий підхід не лише підвищує мотивацію учнів до вивчення англійської мови, а й забезпечує розвиток комунікативної, лексико-граматичної, міжкультурної та креативної компетентностей. Метою використання драматичних творів на уроках англійської мови є не лише формування мовних навичок, а й створення умов для творчого самовираження, соціальної взаємодії та розвитку навичок.

Драматизація вдало поєднується з іншими сучасними методами навчання. У комунікативному методі вона реалізується через розігрування діалогів та сценок у максимально природному середовищі. Проєктний метод знаходить своє втілення у підготовці театральних постановок, де учні працюють над сценарієм, декораціями, розподілом ролей та постановкою сцен. Ігровий компонент проявляється у виконанні ролей, імітації реальних ситуацій, які вимагають імпровізації, критичного мислення та мовної гнучкості [8, с. 106].

Методи і прийоми роботи з драматичними творами охоплюють усі етапи роботи з текстом. На етапі до читання (*pre-reading stage*) основна мета - викликати інтерес до тексту та підготувати учнів до його змісту. Для цього застосовуються такі прийоми, як активація тематичної лексики через методи *mind-mapping* або асоціативні ряди, прогнозування сюжету на основі заголовка або візуальних матеріалів, а також рольова імпровізація, яка допомагає учням зануритися в атмосферу твору ще до його прочитання.

Під час читання (*while-reading stage*) увага зосереджується на глибокому осмисленні змісту та розумінні персонажів. Учні інсценізують окремі фрагменти, працюють у групах над сценами з розподілом ролей, використовуючи драматичні техніки, що активізують аналітичне та емоційне сприйняття. Наприклад, техніка *freezing scenes* дозволяє «заморозити» сцену для її аналізу або зміни розвитку подій; *hot seating* передбачає інтерв'ювання персонажа, роль якого виконує учень; *role-on-the-wall* – це створення портрету героя шляхом заповнення інформації на його силуеті, що розвиває аналітичне мислення і емпатію.

На етапі після читання (*post-reading stage*) робота спрямована на осмислення, рефлексію та творче переосмислення матеріалу. Учні обговорюють характери героїв, їхні мотиви та конфлікти, створюють альтернативні кінцівки до історій, беруть участь у міні-постановках, знімають відео або проводять імпровізаційні інтерв'ю з героями творів. Це сприяє не лише мовному розвитку, а й глибшому засвоєнню соціокультурного контексту.

Серед найбільш ефективних прийомів роботи з англomовними драматичними творами можна виокремити кілька, які сприяють розвитку мовленнєвих навичок, творчого мислення та глибшому розумінню тексту. Один із таких прийомів – це читання за ролями, коли учні розподіляють між собою ролі персонажів драматичного твору та читають репліки вголос. Такий вид діяльності сприяє покращенню вимови, інтонації, ритму мовлення, а також навчає емоційно забарвлювати мовлення відповідно до ситуації [11, с. 138].

Ще одним прийомом є так звана «зупинка кадру» (*freeze-frame*), коли в процесі інсценізації вчитель зупиняє дію на певному моменті, щоб учні могли описати, що відчуває їхній персонаж, які в нього думки, або спрогнозувати подальший розвиток подій. Це дозволяє краще осмислити внутрішній світ героїв та структуру оповіді.

Прийом «гарячого крісла» (*hot seating*) передбачає, що один з учнів сідає на стілець у ролі певного персонажа, тоді як інші учні ставлять йому запитання.

Завдяки цьому методу школярі глибше аналізують поведінку героїв, їхню мотивацію та емоційний стан.

Ефективним також є створення сценарного плану (storyboarding), коли учні візуалізують окремі сцени твору у вигляді малюнків або коротких описів. Цей прийом допомагає структурувати прочитаний матеріал, сприяє розвитку вміння переказувати зміст, а також розвиває уяву.

Імпровізація (improvisation) передбачає створення учнями власного продовження сцени або варіацій на тему вже відомих подій у творі. Така діяльність активізує мовленнєву активність, розвиває спонтанність, творче мислення та комунікативні навички учнів.

Таблиця 1.4

Форми організації роботи з драматичними творами

Форма організації	Переваги
Парна/групова робота	Взаємодія, підтримка, розподіл ролей
Театральний гурток або проект	Поглиблене опрацювання, підготовка справжньої вистави
Інтерактивні читання	Читання з елементами імпровізації або рухів
Шкільні театральні вистави	Публічний виступ, командна робота
Онлайн-театралізації, відеопроєкти	Цифрова компетентність, сучасні формати презентації

Організаційні форми роботи з драматичними творами можуть варіюватися залежно від навчальних цілей, віку учнів та доступних ресурсів. Парна або групова робота сприяє розвитку комунікативних навичок, вмінню домовлятися та підтримувати одне одного. Театральні гуртки або тематичні проєкти дозволяють більш глибоко опрацювати драматичний твір та створити повноцінну виставу, що об'єднує учнів у спільній творчості. Інтерактивні читання, які супроводжуються елементами руху, жестів, імпровізації, допомагають краще зрозуміти текст і зробити його емоційно значущим.

Шкільні вистави та онлайн-театралізації відкривають можливості для публічного виступу, розвивають впевненість у собі, навички презентації та цифрову компетентність [15].

У цілому, драматизація є багатогранним та ефективним засобом навчання, який активізує учнів, стимулює їхнє творче мислення, сприяє формуванню ключових компетентностей і робить процес вивчення іноземної мови емоційно наповненим, захоплюючим і значущим.

Один із ключових аспектів впровадження драматизації на уроках англійської мови у старшій школі полягає в усвідомленні її переваг та труднощів. Цей метод має значний потенціал у розвитку мовленнєвих та особистісних компетентностей учнів, однак його застосування потребує врахування певних викликів, які можуть виникати у навчальному процесі.

По-перше, драматизація сприяє активізації мовленнєвої діяльності учнів. Участь у сценках, читання за ролями, імпровізація вимагають від учнів постійного мовного включення, що забезпечує інтенсивну практику англійської мови в комунікативних ситуаціях. По-друге, завдяки виконанню ролей, учні мають змогу удосконалювати інтонацію, вимову та ритм мовлення. Вони вчаться передавати емоційний стан персонажів, що робить їхнє мовлення більш природним і виразним [16].

Третя перевага полягає в розвитку критичного та креативного мислення:

- аналізуючи мотиви персонажів, вигадуючи альтернативні варіанти розвитку сюжету чи імпровізуючи, учні навчаються нестандартного підходу до вирішення проблем;
- драматизація підвищує мотивацію до вивчення англійської мови.
- використання мистецьких елементів та залучення до творчого процесу роблять уроки більш захопливими та значущими для учнів.

Одними з найпоширеніших дружнощів застосування методів драматизації є страх учня виступати перед класом, низький рівень володіння методами, обмежений час на уроці, а також відсутність попередньо сформованих

акторських навичок дітей [39]. Шляхи подолання цих труднощів ми оформили у вигляді таблиці:

Таблиця 1.5

Труднощі та шляхи подолання застосування драматизації

Труднощі	Можливі шляхи подолання
Страх виступу перед класом	Створення безпечного, доброзичливого середовища, де помилки сприймаються як частина навчання; поступове введення драматичних вправ – від індивідуальних до парних і групових сцен.
Низький рівень володіння мовою	Використання адаптованих текстів, опори на візуальні матеріали (ілюстрації, відео), моделювання діалогів за зразком; залучення учнів до спільного створення сценаріїв з опорою на ключові фрази.
Обмежений час на уроці	Вибір коротких, найважливіших фрагментів для постановки; винесення частини роботи (наприклад, підготовки ролей або репетицій) на домашнє опрацювання або використання факультативного часу.
Відсутність акторських навичок	Проведення коротких тренінгів з акторської майстерності, вправ на емоційне самовираження, міміку та жести; створення умов, де важливіше не акторська гра, а мовленнєве самовираження.

Отже, незважаючи на певні труднощі, метод драматизації має значний потенціал для урізноманітнення навчального процесу, розвитку комунікативної компетентності та залучення учнів до активного мовлення. Виважене педагогічне керівництво, адаптація матеріалу до рівня учнів та створення підтримувального навчального середовища дозволяють ефективно реалізувати цей метод у практиці викладання англійської мови [17].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Драматизація в освітньому процесі – це метод навчання, що передбачає імітаційне відтворення подій, ситуацій чи поведінкових моделей шляхом

театрального представлення, в якому учні беруть активну участь. Це не лише гра ролей, а й глибоке емоційне і когнітивне залучення учасників у навчальний матеріал.

Як зазначає В.О. Сухомлинський, драматизація є важливим способом формування моральних і соціальних якостей у дітей, адже вона розвиває уяву, емпатію та здатність до самоаналізу [9, с. 87].

Серед українських дослідників проблему драматизації в освітньому процесі досліджували І. Бех, Г. Беленька, І. Якиманська та інші.

Головна відмінність драматизації від інсценізації – це мета застосування методу. Якщо драматизацію використовують для того, щоб формувати в учнів середньої школи навички осмислення, пізнання, розвивати рефлексію, то театралізація має більш яскраво виражений розважальний характер, спрямований на естетичне враження, емоційне залучення акторів та глядачів до подій у творі.

Перші спроби використання драматизації мають початок у часи Античності. Сократ і Платон є основоположниками драматичного діалогу, який є основою будь-якого драматичного твору. В епоху Середньовіччя драматизацію використовували з метою демонстрації біблійних творів. У 20 столітті Джон Дьюї започаткував аксіому «навчання через дію», в якій драматизація займала центральну роль. У радянський час проблему висвітлювали Л. Виготський та Б. Ельконін. За їхніми дослідженнями, гра відіграє важливу роль у формуванні вищих психічних функцій дитини. У 70-80-х роках Гевін Болтон та Дороті Хіткот винайшли інновацію – «Драма в освіті» як засіб розвитку мислення, моральної свідомості та емоційної зрілості учнів.

Сучасні освітні системи активно використовують драматизацію. Наприклад, у контексті інклюзивної освіти, що є актуальною проблемою НУШ.

Згідно віковим особливостям учнів середньої та старшої шкіл, драматизація має велике педагогічне значення у впливу на розвиток особистості та задоволенню її потреб. Зокрема, роль у виставі допомагає учневі

самовиразитися, а робота у групах під час репетицій допомагає учням соціалізуватися у колективі.

Найголовніше – театралізація допомагає розквітнути так званим м'яким навичкам (soft skills), до яких відносяться: співпраця, лідерство, емпатія, упевненість в собі під час публичних виступів. М'які навички є основою емоційного інтелекту людини, тому сучасним вчителям, зокрема англійської мови, важливо не тільки навчати дітей, але й виховувати.

Робота з текстом має три етапи:

1. Етап до читання (pre-reading stage) повинен викликати інтерес до тексту та підготувати учнів до його змісту. Для цього застосовуються такі прийоми, як активація тематичної лексики через методи mind-mapping або асоціативні ряди, прогнозування сюжету тощо.
2. Етап безпосереднього читання (while-reading stage) зосереджує увагу на глибокому осмисленні змісту та розумінні персонажів. Учні інсценізують окремі фрагменти, працюють у групах над сценами з розподілом ролей. На даному етапі активно використовуються техніки freezing scenes, hot seating та role-on-the-wall.
3. На етапі після читання (post-reading stage) робота спрямована на осмислення, рефлексію та творче переосмислення матеріалу. Учні обговорюють характери героїв, їхні мотиви та конфлікти, створюють альтернативні кінцівки до історій, беруть участь у міні-постановках, знімають відео або проводять імпровізаційні інтерв'ю з героями творів. Це сприяє не лише мовному розвитку, а й глибшому засвоєнню соціокультурного контексту.

Драматизація дозволяє учням використовувати мову в реальному, хоч і уявному, контексті, і сприяє свєбічному розвитку учнів, допомагаючи розвинути не тільки мовлення, але й емоційний інтелект.

РОЗДІЛ 2

РЕСУРСИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ ПІД ЧАС ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ В ПОЗАКЛАСНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ ГУРТКУ «ENGLISH DRAMA»

2.1. Потенціал англомовних драматичних творів для розкриття акторського потенціалу школярів

Англомовні драматичні твори відкривають завісу для всебічного гармонійного розвитку особистості учня старшої школи. П'єси допомагають формувати:

- емоційний інтелект;
- риторику і міміку;
- тілесну виразність;
- навички імпровізації;
- акторський потенціал;
- впевненість в собі;
- діалогічне і монологічне мовлення.

Емоційний інтелект (EQ) за Дениелом Гоулманом – «це поєднання інтелекту і емоцій, за яких особистість здатна якомога точніше усвідомлювати, розуміти, оцінювати та регулювати свої й чужі почуття; рахуватися з поглядами оточення й будувати з ним взаємини на основі довіри і співпереживання» [39, с. 2].

До структури емоційного інтелекту входить декілька компонентів.

Перший компонент – *самоусвідомлення (Self-awareness)*. Це здатність розпізнавати власні емоції, розуміти їх природу і причинно-наслідкові зв'язки. Наприклад, учень перед виходом на сцену переживає, в нього трясуться руки. Він розуміє, що відчуває в даний момент одну із базових емоцій – страх.

Другий компонент – *саморегуляція (Self-regulation)*. Це здатність контролювати емоції, зокрема імпульсивні, такі як злість або паніка; зберігати спокій і бути гнучким до змін або непередбачуваних ситуацій.

Повернемося до ситуації з учнем, який відчуває страх перед виходом на сцену. Він може не тільки ідентифікувати свою емоцію, але й знає метод подолання страху. Для кожної людини має бути індивідуальний підхід. Те, що підходить іншим, не обов'язково допоможе конкретній людині і навпаки, тому важливо на початку свого шляху до розвитку емоційного інтелекту пробувати різні шляхи подолання стресу та переживань перед виходом на сцену.

Третій компонент – *мотивація*. Це, так би мовити, внутрішній драйв, «запальничка», яка спалахує і допомагає досягти мети; вміння бачити сенс у зусиллях, не здаватися. До прикладу, учень має проблеми з чіткістю вимови реплік і прикладає зусилля, щоб згладити цю проблему або повністю позбутися її: підбирає комплекс артикуляційної гімнастики, регулярно працює перед дзеркалом, промовляє скоромовки тощо.

Четвертий і один із найважливіших компонентів – *емпатія (Empathy)*. Це здатність осягнути емоційний світ іншої людини, а також співпереживати в процесі спілкування. Вона є одним із найважливіших джерел креативності та розвитку особистості [39]. Уперше зв'язок процесів емпатії й креативності констатували А. Валлон, Є. Басін, К. Роджерс, наголошуючи на тому, що вихованці здані виявляти емпатію не лише один до одного, а й до твору, який розглядається, без чого неможливе досягнення авторської позиції [76].

Один із яскравих прикладів – співпереживання за персонажа твору, роль якого приміряєш на себе. Переживання за долю Офелії, яка втопилася в річці через несправедливість і безпорадність у становищі, переживання за Гамлета, який ходить на межі життя та смерті тощо. Також можна відчувати емпатію до партнера по сцені, переживати за нього і емоційно підтримувати.

П'ятий, останній компонент – *соціальні навички (Social skills)*. Це вміння взаємодіяти у парі, команді; будувати міжособистісні стосунки, вирішувати конфлікти, йти на компроміс, надихати інших. Без соціальних навичок у трупі

будуть постійні сварки, хаос і непорозуміння, тому педагогу важливо формувати в учнях соціальні навички [39]. До прикладу, двоє учнів сперечаються за одну роль, адже обидва виявили бажання грати її. Керівник гуртка має оперативно втручатися в конфлікти і допомогти їх вирішувати, підтримувати у трупі сприятливий і комфортний для всіх клімат, пояснювати важливість атмосфери в роботі.

Які ж емоції має розпізнавати людина? Для цього варто уточнити зміст понять «почуття» та «емоції», виокремити спільне та відмінне.

В останні роки з'явилося багато теорій про походження емоцій та почуттів, а також про їх роль в житті людини. Емоції та почуття відіграють важливу роль у житті людини, роблять життя більш яскравим і насиченим, а також формують чуттєву культуру особистості, яка є основним ключем до розвитку акторських здібностей.

Т. Шевчук зазначав, що «чуттєва культура – це рівень духовного розвитку емоційної грамотності людини, її здатність до витонченого сприйняття світу через розуміння краси у природі, людях, здобутках творчості» [33].

Структуру чуттєвої культури розглядали такі зарубіжні психологи як А. Маслоу, Ф. Баррон, Г. Олпорт. На їхню думку, чуйність, сенсорний розвиток й інтелігентність, яка полягає у житті заради загальнолюдського благополуччя, входять до структури чуттєвої культури [38].

Чуттєва культура є відображенням духовної культури особистості, своєрідний камертон інтелігентності, вихованості, духовності. Культура почуттів – духовно-ціннісна властивість особистості, що інтегрує сенсорну розвиненість, високий рівень самосвідомості, творчу діяльність, зокрема театральну, та соціокультурну поведінку в співвіднесеності з ідеалами істини, добра і краси [9].

Науковці минулого століття намагалися провести чітку межу між явищами «емоція» і «почуття». Е. Клапаред, швейцарський психолог, ще в 1928 р. стверджував: «Психологія афективних процесів – найзаплутаніша частина психології. Саме тут між окремими психологами існують найбільші

розбіжності. Вони не знаходять згоди ні у фактах, ні в словах. Деякі називають почуттями те, що інші називають емоціями. Деякі вважають почуття простими, кінцевими, нерозкладними явищами, завжди схожими на самих себе і такими, що змінюються тільки кількісно. Інші ж, навпаки, думають, що діапазон почуттів містить нескінченність нюансів і що почуття завжди являє собою частину більш складної цілісності... Простим перелічуванням фундаментальних розбіжностей можна було б заповнити цілі сторінки» [10, с. 437].

А. Бей, один із сучасних українських дослідників педагогіки, присвячує статті психічним процесам людини, зокрема феноменам емоцій і почуттів. У своїх статтях науковець зазначає, що часто ці поняття вважають синонімами, проте їх не варто ототожнювати один з одним. Почуття – це внутрішнє відношення людини до того, що відбувається в її житті, що вона пізнає або робить, яке переживається в різноманітній формі. А емоція, в більш вузькому значенні, – це безпосереднє, тимчасове переживання якогось певного більш постійного почуття [7].

Тобто можна зробити висновки, що поняття взаємопов'язані один з одним, але не є тотожними. Почуття – внутрішній довготривалий процес, а емоція – зовнішнє тимчасове переживання. В. Вундт також притримувався думки, що почуття мають схожі функції, але не є синонімами. Їх можна розглянути як клас емоційних явищ [5].

Є також означення Д. Ярощука, яке розкриває феномен емоцій як складову почуттів: «Почуття – це людські узагальнені переживання, ставлення до людських потреб, задоволення або незадоволення яких зумовлює різні полюси емоцій» [3, с. 110].

І. Бех, один із представників сучасної української психології, розмежовував поняття «емоції» та «почуття», але підкреслював невід'ємний зв'язок між ними. На його думку, емоції – це складова почуттів. І. Бех сформував визначення: «Почуття – це стійкі емоційні ставлення. Формуються довше і зазвичай не зникають миттєво». Можна образитися на друга за те, що він не поділився іграшкою (це, за означенням І. Беха, емоція), але не перестати

любити його (почуття). Ми притримуємося думки І. Беха про те, що варто розмежовувати феномени «почуття» й «емоції», проте вони мають тісний взаємозв'язок [2].

Отже, емоції – це короткотривалі реакції на ті чи інші події. Частіше за все емоції зовнішньо візуалізуються на обличчі дитини. Почуття – стійкі довготривалі процеси, які візуалізуються у ставленні до предмету чи людини (наприклад, почуття любові до матері).

Традиційна класифікація почуттів на «вищі» й «нижчі» не відображає дійсної реальності й обумовлюється лише тим, що за почуття приймаються і емоції, які відображають біологічну сутність людини. Почуття ж відображають соціальну сутність людини і можуть досягати значної міри узагальненості (прив'язаність до іграшки, антипатія до певних солодощів тощо) [21].

Характеризуючи почуття, більшість науковців виокремлюють почуття симпатії й антипатії, прихильність, дружба, почуття закоханості й ворожості, заздрості й ревності, щастя, почуття гордості й задоволення [10].

Деякі вчені виокремлюють також гуманні почуття (Л. Абрамян, І. Бех, Р. Буре, М. Лисина та інші), за своєю природою вони є моральними, соціальними, духовними [25].

Виходячи з того, яка сфера соціальних явищ стає об'єктом почуттів, дослідники ділять їх на три групи: моральні, інтелектуальні та естетичні [7].

Моральними називають ті почуття, які людина переживає у зв'язку з усвідомленням відповідності або невідповідності своєї поведінки вимогам суспільної моралі. Інтелектуальними називають почуття, що пов'язані з пізнавальною діяльністю людини, а естетичні – це почуття, пов'язані з переживанням задоволення чи незадоволення, що викликаються красою або, навпаки, відразою в процесі сприймання об'єктів, будь то явища природи, твори мистецтва або люди, а також їхні вчинки і дії [14].

Не менш важливими у процесі формування чуттєвої культури особистості є естетичні почуття. Естетичні почуття – це тривалі психічні стани, що проявляються в осягненні краси в явищах природи, в праці, в гармонії барв,

звуків, рухів і форм. Гармонійна узгодженість в об'єктах цілого та частин, ритм, консонанс, симетрія викликають почуття приємного, насолоди, які глибоко усвідомлюються та вшляхетнюють душу. Вищий рівень розвитку естетичних почуттів виявляється в почуттях прекрасного, піднесеного, гармонійного, досконалого [39, с. 1].

Естетика відображає суб'єктивне сприйняття краси та гармонії, що виникає у людини під впливом зовнішнього світу. Це поняття включає в себе оцінку індивідом різних форм мистецтва, природних ландшафтів, архітектурних споруд та багато іншого. Чуттєва культура є основою для розвитку естетичного смаку та вміння сприймати й оцінювати навколишній світ у всій його різноманітності.

Уявлення людини про красиве й потворне у власній поведінці слугує джерелом етичних почуттів, асоціюючись із добром і злом. Під час образотворення дитина передає ставлення до добрих героїв за допомогою яскравих кольорів, а для злих використовує темні похмурі відтінки емоцій [36].

В. Квін зазначає, що емоції – це «суб'єктивне ставлення людини до світу, пережите як задоволення або незадоволення потреб» [10, с. 438].

О. Кононко дефініцію «емоції» окреслила як особливий клас суб'єктивних психологічних станів притаманних кожній особистості, які реалізуються у формі безпосередніх переживань, відчуттів, приємного або неприємного ставлення людини до світу та інших людей. Отже, дослідниця підкреслює, що будь-які прояви активності дитини супроводжуються емоційними проявами переживань і сприяють появі нових потреб, мотивів та інтересів [19, с. 280].

Як ми вже окреслили вище, емоції – безпосереднє, тимчасове переживання будь-якого більш постійного почуття. Наприклад, під час прослуховування музики емоцією можна назвати тимчасовий стан захоплення, насолоди, а любов до музики – це стійкий довготривалий процес, тобто почуття.

П. Екман і К. Ізард визначали сім базових емоцій: страху, гніву, подиву, зневаги, відрази, горя і радості [10].

В. Вундт стверджував, що мова не має достатньої кількості слів, щоб позначити різноманіття відтінків емоційного тону почуттів. Психолог не розмежовував поняття «емоції» і «почуття» [26].

Американський психолог Е. Тітченер (Titchener, 1899) займав протилежну позицію і вважав, що варто відділяти ці поняття одне від одного, проте не заперечував їхній тісний зв'язок. На його думку, існує тільки два види емоційного тону відчуттів: задоволення і незадоволення [14].

Тісний зв'язок з почуттями й емоціями мають також відчуття, за визначенням Е. Тітченера, – «це складний процес, що складається з почуття задоволення або незадоволення (в сучасному розумінні – емоційний тон). Також поняття «відчуття» характеризуються як здатність відчувати, сприймати явища навколишнього світу; процес відображення мозком людини властивостей предметів і явищ об'єктивної дійсності, які безпосередньо впливають на органи чуття (зір, слух, нюх, смак і дотик)» [68, с. 369].

Зважаючи на це, відчуття поділяють на зорові, слухові, тактильні й больові, температурні, вібраційні, нюхові, смакові, статичні, кінестетичні, органічні тощо [10].

Леонардо да Вінчі, видатний італійський художник, був одним із засновників емпіричного методу. Пізнання світу, на думку митця, відбувається за допомогою почуттів, які збагачуються розумом [40].

Кожна емоція із нашого емоційного репертуару відіграє свою унікальну роль. У сприйнятті мистецтва, моральних питань та розумінні один одного ми керуємося чуттєвою культурою.

Окрім емоційного інтелекту, англомовні твори також допомагають вчителю розвивати риторику та міміку, тілесну виразність, навички імпровізації, акторський потенціал, впевненість в собі, діалогічне та монологічне мовлення учнів.

Англомовні драматичні твори виступають не лише мовним ресурсом, а й інструментом для формування виразного публічного мовлення, тобто риторики, та невербальної комунікації, тобто міміки. Саме ці складники дозволяють

учням говорити не лише словами, а й поглядом, інтонацією, рухом – повноцінно взаємодіяти зі світом через сцену.

Риторика – це мистецтво переконливого та виразного мовлення. Риторика у драматичних творах розвивається завдяки:

- структурованості реплік;
- інтонаційного варіювання, знайомства з риторичними фігурами;
- практиці публічного виступу [71].

Розглянемо ці компоненти детальніше за допомогою таблиці:

Таблиця 2.1

Структурованість реплік	Інтонаційне варіювання	Знайомство з риторичними фігурами	Практика публічного виступу
• Репліки у п'єсах часто мають чіткий риторичний задум – теза, аргумент, висновок. Учні, промовляючи такі репліки, вчать логічно будувати власне висловлювання.	• Емоції, заклики, сарказм, гнів чи захоплення – все це вимагає різного інтонаційного малюнку, що тренує сценічне мовлення.	• Через п'єси Шекспіра, Вайлда чи Шоу учні освоюють метафору, гіперболу, повтори, риторичні запитання, які вони згодом зможуть застосовувати у власних висловлюваннях.	• Робота над монологам і діалогами вчить учнів контролювати темп, паузу, гучність – це основа риторики в реальному спілкуванні та на сцені.

До прикладу, монолог Марка Антонія з «Юлія Цезаря» чи промови з «Пігмаліона» ідеально підходять для риторичних тренінгів на заняттях театрального гуртка.

Міміка – ключовий компонент невербального мовлення, що активно формується під час інсценізації п'єс і є інструментом для:

- передачі емоцій;
- підкреслення підтексту;
- розуміння культурної специфіки, покращення артикуляції [66].

Вчитель англійської мови не тільки навчає правильно розмовляти англійською мовою, а й збагачувати своє мовлення емоціями, що відображаються завдяки міміці.

Завдання міміки ми оформили у вигляді таблиці:

Таблиця 2.2

Передача емоцій	Підкреслення підтексту	Розуміння культурної специфіки	Покращення артикуляції
• Учні вчаться виражати радість, страх, здивування, сором, іронію – не лише словами, а й м'язами обличчя.	• Часто слова персонажа не збігаються з його внутрішнім станом. Через міміку учень вчиться «двошаровості» – промовляти одне, а показувати інше.	• Англомовні твори дозволяють ознайомитись із соціальними нормами та емоційною експресією в іншій культурі, розвиваючи емоційний інтелект і міжкультурну компетентність.	• Виразна міміка сприяє чіткості мовлення, допомагає уникати монотонності та збільшує сценічну переконливість.

Сцени з комедій Вайлда чи гротескних ролей у адаптаціях Роальда Дала, Льюїса Керролла – чудовий матеріал для розвитку міміки, адже вони потребують яскравого вираження на обличчі.

Тілесна виразність (або пластика тіла) є однією з ключових компетентностей акторської майстерності. Вона охоплює цілий «букет» складників, а саме: постава, жести, рухи, позиція в просторі, які у поєднанні створюють цілісний образ на сцені.

У багатьох англомовних творах присутні яскраво виражені типи персонажів. Наприклад, у В. Шекспіра переважна кількість персонажів мають чуттєвий відтінок рухів, драматичні рухи, піднесену позу. Комічні персонажі О. Вайлда притаманна гротескність, перебільшена жестикуляція [54].

За допомогою рухів також можна розкрити емоційний стан персонажів. До прикладу, під час страху тіло має напругу, скутість рухів, а під час радості – навпаки [42].

Пластика тіла також розкриває контраст між персонажами [70]. Можна привести приклад образів лорда та слуги. Рухи лорда, згідно статусу, мають бути витонченими, впевненими, чого не можна сказати про рухи слуги.

Англомовні п'єси часто передбачають чітку просторову організацію сцени, яка допомагає учням працювати з дистанцією між персонажами (інтимність, конфлікт, авторитет); розуміти, як положення тіла впливає на зміст сцени (нахил, поворот, відступ); освоювати основи сценічної композиції та групових рухів.

В учнів формується невербальна взаємодія з партнером по сцені. Реакція на репліки чи дії партнера, творення єдиної пластичної гармонії під час сцен з бійкою чи романтичною сценою тощо.

Імпровізація – це одна з ключових складових театральної педагогіки, яка безпосередньо впливає на гнучкість мислення, мовну спонтанність, креативність і комунікативну впевненість [35]. Англomовні драматичні твори створюють природне навчальне середовище, у якому учні можуть розвивати імпровізаційні здібності як у мовному, так і в емоційному вимірах.

Через призму образу (особливо імпровізованого) учень виражає свої переживання, думки й бажання [12].

В основі імпровізації лежить фантазія (уява) – це здатність людської свідомості до внутрішнього бачення предметів дійсності, образів й створення на цій основі художніх явищ [16].

Допомогти учню зрозуміти образ глибше і «увійти» в його емоційний стан можуть костюм і музичний супровід персонажу або конкретної сцени з театального твору.

Драматургія за своєю природою створює ситуації напруги, конфлікту, сюрпризу – тобто такі, де потрібно швидко приймати рішення, мати гнучке мислення та швидку реакцію в моменті. Виконання сцен англійською мовою спонукає учнів шукати слова в реальному часі, адаптувати свій емоційний тон під партнера, шукати шляхи розвитку подій, якщо щось пішло не за планом.

Конкретну сцену за допомогою імпровізації можна змінити та інтерпретувати за власним баченням, яке може кардинально відрізнятись від класичного виконання. До прикладу, зіграти серйозну сцену комічно, як пародію, змінити час і місце дії, придумати іншу мотивацію для героя тощо.

Імпровізація вимагає чимало вмінь, які в подальшому формують мовну розкутість учня, а саме: лексичну спонтанність, активне використання синонімів, перефразування, вміння вільно комбінувати мовні структури без страху припуститися помилки.

Театр, як і Нова Українська Школа (НУШ) навчає не боятися помилок. Це особливо важливо під час освоєння іноземної мови, зокрема англійської. Імпровізація розвиває інтуїцію, дозволяє бути актором і одночасно співавтором драматичного твору, вчить висловлювати себе у критичних ситуаціях, коли замість тексту у пам'яті так званий «білий аркуш».

Окрім мовних навичок, англомовні твори допомагають формувати соціальні навички, зокрема впевненість у собі, яка впливає на успішність у навчанні і відчуття комфорту серед людей, однолітків та вчителів.

Як ми зазначали вище, драматургія допомагає подолати страх перед помилками. Також, маючи успіх на сцені, чуючи аплодисменти та овації, в учнів прокидається відчуття самоповаги, гордості за себе та впевненість у своїх силах не тільки під час використання англійської мови, а й загалом. Успіх на сцені стає джерелом впевненості і самоповаги.

Учні навчаються самоконтролю: впевненій поставі, рівному голосі, вміння займати центральну позицію в просторі, яка буде привертати увагу аудиторії.

Найголовніше – учень усвідомлює власну цінність завдяки ролі. Він переосмислює себе, відкриваючи нові грані, «надягає» на себе різні моделі поведінки, пробує ролі, шукає власний стиль, який перетікає також у повсякденне життя, збагачує досвід, отримує зворотній зв'язок від глядача, що підвищує самооцінку.

Дослідники активно вивчають поняття «діалогічне мовлення» в аспекті вивчення іноземної мови.

У лінгвістичній літературі діалогічне мовлення трактується як «особливий вид мовленнєвої діяльності, що характеризується ситуативністю, наявністю двох або більше комунікантів, швидкістю і безпосередністю процесу відображення явищ та ситуацій об'єктивного світу, активністю мовців щодо вираження свого індивідуального ставлення до фактів, великою кількістю емоційних реакцій, персональною направленістю» [51].

А. Мирошніченко розглядає діалогічне мовлення як процес мовленнєвої взаємодії двох або більше учасників спілкування [18]. Н. Складенко стверджує,

що діалогічне мовлення – це «об'єднане ситуативно-тематичною спільністю й комунікативними мотивами сполучення усних висловлювань, послідовно породжених двома, трьома (трилог) і більше (полілог) співрозмовниками в безпосередньому акті спілкування» [13, с. 4].

Можна привести приклад діалогу з відомої п'єси Вільяма Шекспіра (*William Shakespeare*) «Ромео та Джульєтта» («*Romeo and Juliet*») між головними героями твору – Ромео та Джульєттою. У акті другому, сцена друга, Ромео підслуховує роздуми Джульєтти про кохання на балконі, після чого між ними зав'язується діалог (Додаток Б).

Діалог між Ромео та Джульєттою в сцені балкону (Акт II, Сцена II) є одним із найвідоміших і найчуттєвіших моментів класичної англійської драматургії, що поєднує в собі емоційну насиченість, художню виразність та природний мелодійний плин розмови. Використання цього діалогу на заняттях гуртку «English Drama» у старших класах має значний потенціал для розвитку діалогічного мовлення учнів.

Першою, і найголовнішою, причиною є *автентичність мови*. Незважаючи на архаїчну лексику, стиль письма Шекспіра є багатим, мелодійним та емоційно забарвленим. Автор професійно зображає глибокі почуття персонажів за допомогою римованого тексту. Учні мають змогу познайомитися з англійською класикою, яка користується популярністю й досі, тренувати вимову, інтонацію та розуміння контексту.

Другою причиною є *розвиток комунікативних навичок*, що є фундаментом діалогічного мовлення, в основі якого взаємодія між двома співбесідниками. Рольова гра є ефективним засобом для розвитку комунікативних навичок. Зокрема, для виконання діалогу між Ромео та Джульєттою учні діляться на пари, відчують себе акторами, навчаються реагувати на репліки партнер, дотримуються логіки бесіди та передачі емоцій.

Третя причина – *формування емоційної залученості*. Завдяки емоційній глибині сцени на балконі учні можуть краще вживатися в ролі, аналізувати ситуацію, почуття головних героїв та причину їх виникнення, розвивати

емпатію та інтонаційну виразність. Це не лише підвищує мотивацію вивчення мови, а й стимулює бажання у самовираженні англійською мовою.

Аналіз мовленнєвих конструкцій є четвертою причиною. Робота з текстом дозволяє вчителю або керівнику гуртка звернути увагу на мовленнєві звороти, формування питань, заперечень, ввічливі форми звертання тощо. Під час вивчення реплік учні засвоюють і практикують використання нових лексичних та граматичних структур.

Після опрацювання оригінального тексту старшокласники можуть переказати зміст, переходячи з архаїчної англійської мови на сучасну, або імпровізувати та створити власну версію діалогу, що розвиває навички імпровізації і сприяє активному використанню мови у творчій формі. Тому *інтерпретація та перефразування* є п'ятою причиною.

Можна зробити висновки, що діалог між Ромео та Джульєттою виконує не лише літературну функцію на уроці, а й стає ефективним інструментом для розвитку діалогічного мовлення старшокласників, сприяючи формуванню їхніх комунікативних компетентностей.

Окрім діалогічного мовлення, твори В. Шекспіра активно розвивають монологічне мовлення. Монологічне мовлення є більш складною формою мовлення порівняно з діалогічним. Монологічні виступи вимагають попереднього продумування та планування. Будучи відносно розгорнутим, монологічне мовлення за своїм змістом та граматичною формою багато в чому збігається з писемним.

Монолог – це безпосередньо спрямований до співрозмовника чи аудиторію організований вид усного мовлення, який передбачає висловлювання однієї особи.

Основні комунікативні ситуації вживання монологу – сфера театрального мистецтва, ораторські виступи, взаємодія з аудиторією на телебаченні і радіо, педагогічна діяльність (мова вчителя в аудиторії або в класі тощо). Монолог часто вживають як літературний прийом, що служить для передачі думок і почуттів персонажа [6, с. 76].

Монологічне мовлення – однобічно спрямоване, його головне завдання – вплинути певним чином на слухача чи аудиторію загалом, передати знання, у чомусь переконати. Мовцеві самому треба дбати про зміст і план свого виступу, про його зв'язність, самому випереджувати кожную наступну фразу і відразу її формулювати.

Яскравим прикладом для формування монологічного мовлення учнів є перлина англійської драматургії – монолог Гамлета з твору «Гамлет» В. Шекспіра («To be, or not to be...»).

Завдяки своїй філософській глибині, емоційній наповненості та риторичній структурі, цей монолог дає змогу комплексно розвивати ключові мовні й акторські навички:

Формування логічно структурованого висловлювання. Структура монолога – це внутрішній діалог персонажа з самим собою, де він ставить собі питання, аналізує вчинки, варіанти подальших дій, розмірковує про філософські питання (наприклад, тема життя і смерті). Отже, до структури можна віднести: постановку проблеми, її обґрунтування та висновки.

Збагачення емоційного словника та інтонаційної виразності. Опрацювання монолога дає учням розвивати наступні навички: передача емоційних станів (розпач, страх, катарсис, вагання тощо), тренування інтонаційних варіацій (шепіт, підвищений тон), освоєння лексичних одиниць високого стилю англійської мови.

Розвиток артистичного «Я» через інтерпретацію. Значною перевагою театральної педагогіки є те, що кожен учень має змогу розкрити власне «Я» або сформувати його під час театральної діяльності. Може бути один персонаж, але абсолютно різне бачення і відтворення його образу. І кожен з варіантів буде правильним. Це розкриває простір для особистісної інтерпретації тексту, розвитку індивідуального стилю мовлення, творчого мислення та здатності бачити підтекст і працювати з ним.

Розвиток навичок публічного мовлення (public speaking). Виконання монологу Гамлета дозволяє тренувати постановку голосу, опрацьовувати

погляд, жести, паузи; підтримувати зв'язок з глядачем, долати мовленнєвий бар'єр перед публікою. Тобто учні не просто розмовляють англійською, а й тренують ораторські здібності, долають страхи перед публічними виступами тощо.

Отже, монолог Гамлета – універсальний інструмент у руках керівника театрального гуртка, який розвиває не тільки монологічне мовлення, але й допомагає учням формувати власне «Я».

2.2. Аналіз постановки учнів середньої школи (за п'єсою Б. Шоу «Пігмаліон»)

У 1913 році світ побачив одну з найвідоміших п'єс ірландського драматурга Бернарда Шоу «Пігмаліон». Ми вважаємо, що дана п'єса є дуже актуальною для учнів середньої школи. Більшість із них переживають внутрішню та зовнішню трансформацію в контексті кризи підліткового віку, відчують зміни в поглядах, інтересах, власному тілі.

Ми проаналізували відому п'єсу на основі англомовного оригінального тексту, а також перекладу від видавництва «BookChef».

Головна тема «Пігмаліону» - це внутрішня трансформація людини завдяки наполегливій праці над собою і зміні соціального середовища.

Таємниця назви драматичного твору криється в давньогрецькому міфі про Пігмаліона і Галатеї. Пігмаліон був скульптором, царем Кіпру, який цурався кохання і спілкування з жінками, тому створив жіночу статую неземної краси, прозвав її Галатесю і закохався в неї.

Бернард Шоу блискуче відобразив історію скульптора Пігмаліона і його витвору мистецтва в реаліях британського суспільства XX століття. В ролі скульптора виступив професор фонетики Генрі Хігінс, а в ролі його скульптури – жива людська дівчинка на ім'я Еліза, яка постала перед ним бідною вуличною квіткаркою. Після доленосної зустрічі під дощем, дівчина просить професора навчити її правильній вишуканій вимові, щоб влаштуватися у квітковий

магазин. Так і починається історія трансформації бідної квіткарки з вулиці у елегантну леді вищого статусу.

Цей твір актуальний не тільки у контексті внутрішньої трансформації, але й в контексті мовного перевтілення, що є ідеальним вибором для позакласної діяльності театрального гуртка «English Drama».

Окрім провідної теми, у творі є низка другорядних, але не менш важливих тем:

1. Соціальна нерівність. Чи зможе проста квіткарка стати людиною вищої верстви суспільства завдяки правильній мові та манерам?
2. Мова як інструмент влади та свободи. Вимова, акцент, граматики у творі є показниками соціального статусу.
3. Формування особистості шляхом отримання освіти. Хігінс трансформує Елізу в леді, але не розуміє, що вона стає не просто його вдалим проектом, а самостійною особистістю.
4. Пошук ідентичності, адже Еліза стикається із двома гранями однієї монети: одна з них її особистість до перевтілення, інша – після. Яка ж з них правдива?
5. Виховання як засіб маніпуляції. Хігінс як вправний лялькар намагається контролювати Елізу і маніпулювати нею. Отже, у п'єсі освіта дає не лише добро. Вона стає головним інструментом для контролю.

Тема соціальної ролі мови – близька в контексті вивчення англійської як засобу самореалізації. П'єса дозволяє підняти розмову про самооцінку, гідність, впевненість у собі – через діалог, монолог, сценічну гру.

Сюжет п'єси на перший погляд простий, але має глибину і безліч підтекстів. В центрі сюжету так званий соціальний експеримент, під час якого професор фонетики Хігінс бере на себе виклик – навчити бідну квіткарку правильно говорити і зробити з неї справжню леді.

У першій дії розгортається експозиція драматичного твору – знайомство Хігінса з Елізою біля театру під час дощу. Розкривається важливість мови у

контексті соціального статусу, а також читач знайомиться з головними героями, їхнім характером та предисторією.

У другій дії закладена зав'язка: Еліза приходить до Хігінса з проханням навчити її правильно розмовляти. Починаються наполегливі тренування, які часто супроводжуються приниженням з боку викладача. Хігінс почав відчувати владу над Елізою.

У третій дії починається розвиток подій і Еліза вперше з'являється серед вищої верстви населення, на прийомі у місіс Хігінс. Мова Елізи все ще недосконала, але зміни помітні. Контраст у мові Елізи та інших персонажів створює комічний ефект.

У четвертій дії Еліза досягає значних результатів, проте не відчуває задоволення. Дівчина не розуміє, хто вона тепер. Минуле життя лишається позаду, але в нове життя її не пускають.

П'ята дія – це кульмінація, адже Еліза заявляє про свою незалежність. Вона вирішує сепаруватися від Хігінса і стати особистістю, яка здатна сама вирішувати свою долю. Еліза залишає Хігінса на самоті.

Фінал, тобто розв'язка твору, залишаються відкритими, що залишає простір для фантазії учнів. Кожен має можливість створити і зіграти власний фінал або так і залишити його відкритим.

Цікавою є композиційна симетрія твору. П'єса має початок і завершення у помешканні Хігінса, проте Еліза постає у двох різних образах, що допомагає виконавиці головної ролі розкрити свої акторські здібності.

Ідея твору – перетворення – це лише зовнішня фабула. Внутрішня драма твору – це пошук себе.

Сюжет дозволяє грати різні соціальні ролі та змінювати їх, що розвиває тілесну виразність, міміку, емоційний інтелект. Роль Елізи – сильний жіночий образ, який має динаміку і внутрішній ріст персонажа. Бернард Шоу створив революційну героїню для того часу і підняв дуже актуальну та болючу проблему жіночої емансипації.

Гендерна проблема у п'єсі перетікає у більш масштабне значення у контексті не тільки жінок, а й людини в цілому: бути собою чи тим, ким тебе зробили?

Персонажі твору неоднозначні і багатогранні. Розглянемо їх детальніше.

Головна героїня п'єси – Еліза Дулітл. Вона виступає символом перевтілення із звичайної непримітної лялечки у красивого метелика, із бідної квіткарки з слабким акцентом у впевнену в собі жінку з витонченими манерами. Вона жива, емоційна і щира, здатна вчитися і докладає для цього зусиль, що говорить про її силу волі та наполегливість. При цьому Еліза не дозволяє Хігінсу «зліпити» з себе скульптуру до кінця. Останній штрих робить вона сама. Учні, граючи Елізу, вчать не лише новій лексиці, але й емпатії, відчуттю гідності, постановці голосу і тіла – бо її мова й поведінка змінюються по мірі розвитку.

Головний герой твору – мовознавець та експериментатор Генрі Хігінс. Він стає архетипом того самого скульптора Пігмаліона і хоче змінити іншу людину. Проте у Хігінса виникає парадокс: змінюючи інших, він не здатен змінити себе. Хігінс розумний, але егоцентричний, зациклений лише на власних бажаннях; він іронічний, різкий, іноді навіть грубий по відношенню до головної героїні. Експериментатор щиро вірить в те, що допомагає, проте не знає психології і не бачить очевидних помилок. Цей образ – своєрідне дзеркало для викладача. Через нього можна говорити з учнями про межі впливу, маніпуляцію, повагу до особистості.

Бернард Шоу уникає романтики, тому у творі немає прямих доказів, що у Генрі Хігінса були ніжні почуття до Елізи. Перед виконавцем цієї ролі постає питання: чи був Хігінс одержимий Елізою лише як об'єктом свого експерименту, чи він приховував від інших і самого себе глибокі почуття?

Другорядні персонажі не менш цікаві.

Полковник Пікерінг – повна протилежність Хігінса, його антитеза. Пікерінг не принижує Елізу та ставиться до неї з повагою, підтримує її. Цей чоловік не прагне контролю, а співпрацює, що створює контраст до жорсткого

методу навчання Хігінса. Він делікатний та доброзичливий. Цей персонаж підходить для уроків етикету, комфортного діалогу, тактовності.

Серед персонажів є також комічні постаті. До прикладу, батько Елізи, Альфред Дулітл. Бідняк, який не хоче відноситися до низького класу, тому що це обмежує свободу; критик соціальної моралі: «чесність – розкіш, яку я не можу собі дозволити». Він піддає сумнівам експеримент над донькою. Чи завжди підвищення статусу на благо?

У ролі спостерігача та «голосу розуму» постає мати Генрі Хігінса – місіс Хігінс. Її головна функція – врівноважити конфлікт за допомогою моралі, демонструвати закони старої школи (такт, психологічне розуміння тощо).

П'єса Бернарда Шоу «Пігмаліон» є надзвичайно багатограним дидактичним ресурсом, що дозволяє керівнику гуртка працювати з цілим спектром особистісних і комунікативних якостей учнів. Вона не тільки дає змістовний матеріал для сценічного втілення, але й спонукає учнів пережити внутрішнє перевтілення, подібне до того, що проходить головна героїня п'єси.

Окрім цього, драматичний твір «Пігмаліон» розвиває емоційний інтелект. Протягом п'єси Еліза проживає різноманітний світ емоцій – приниження і розгубленість у перших сценах, ентузіазм і радість від успіху під час навчання, здивування і розгубленість під час прийому у місіс Хігінс; образу, гнів і фрустрацію після її перевтілення і під час конфлікту з Хігінсом, гордість і впевненість під час рішення піти. Учні, проживаючи цю роль, навчаються ідентифікувати, відчувати і виражати емоції.

Інші персонажі теж виражають великий спектр емоцій. Наприклад, Хігінс протягом твору відчуває збудження та інтерес до свого експерименту, інтелектуальну холодність і низьку емпатію, про що свідчать його стосунки з Елізою.

Риторика – це чітке і впевнене мовлення, мистецтво переконувати, виражати, впливати. У поєднанні з мімікою, риторика набуває сили сценічної дії. П'єса Бернарда Шоу – справжній тренажер цього мистецтва.

Всі історія базується на мові, яка визначає соціальний статус людини. Хігінс стверджував, що всього за півроку навчить говорити будь-кого «як герцогиня». Контраст мовних рівнів – це чудовий матеріал для порівняння. Можна привести приклад мови Елізи до та після перевтілення. Йдеться про удосконалену граматику, риторику стиля, темп, наголос. Можна побачити контраст між культурним стилем Пікерінка та грубим стилем Хігінса. Простежується мовна комічність. Один із найяскравіших прикладів – як Еліза розмовляла про смерть тітоньки на балу.

Риторика та міміка тісно пов'язані між собою. Якщо актор на сцені має впевнене мовлення, але при цьому його обличчя скуте і не виражає емоцій, глядач не зможе повністю відчувати силу його слів. Для актора важливо тренувати погляд, вираз обличчя. Еліза часто виражає емоції завдяки обличчю. У напружених сценах її міміка говорить більше за слова.

Репліки Хігінса – влучний матеріал для риторичних інтерпретацій, а сцени перевтілення Елізи можуть стати в нагоді для розвитку міміки, інтонації, паузи, дикції і навіть тілесної виразності. Пластика її тіла поступово змінюється із невпевненої дівчини у жінку з граційною поставою.

Тілесна виразність – це здатність виражати персонажа через рух, жести, позу. На відміну від Елізи, пластика тіла Хігінса різка та рішуча. Учні вчаться читати характер через тіло і передавати його, граючи. Формується відчуття простору, ритму, постави; підвищується самосвідомість тіла, що особливо важливо для підлітків; розвивається спостережливість до невербальної мови інших.

Імпровізація – це здатність діяти спонтанно, миттєво шукати шляхи вирішення проблеми (наприклад, придумати альтернативу забутій репліці), настільки перевтілитися в персонажа, щоб мислити і вчиняти у непередбачуваних ситуаціях як він. П'єса має відкритий фінал, що дає простір учням для альтернативної кінцівки. Як же склалася доля Елізи та Хігінса після сварки? Чи повернулася Еліза до Хігінса? Чи зупинив він її? Учні стають творцями подальшої долі героїв. Вони зростають разом з Елізою та набувають

впевненості у собі, розширюють акторські здібності, навчаються ефективній співпраці у команді.

Монологи головної героїні в кінці твору допомагають формувати змістовне, аргументоване монологічне мовлення, а їхня суперечка з Хікінсом – живе та емоційне діалогічне.

Отже, п'єса Бернарда Шоу «Пігмаліон» - це чарівна паличка в руках керівника театального гуртка. Вона допомагає учням змінюватися, ставати впевненішими у собі і трансформуватися у справжніх акторів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

У другому розділі кваліфікаційної роботи магістра и детально розглянули ресурси розвитку особистості учнів старшої школи під час використання театральної педагогіки в позакласній діяльності на заняттях гуртку English Drama. Вияснили, що англomовні драматичні твори – це безмежна криниця для розкриття мовного та творчого потенціалу учнів.

У ході аналізу було з'ясовано, що англomовні п'єси розвивають монологічне та діалогічне мовлення, емоційний інтелект, риторику і міміку, тілесну виразність, навички імпровізації, акторський потенціал і, внаслідок, упевненість в собі:

- Емоційний інтелект через проживання емоцій персонажа;
- Розвиток риторики та міміки через інтонацію, тон, темп мовлення, використання м'язів обличчя.
- Активізації тілесної виразності через пластичне зображення персонажа;
- Зміцненню впевненості у собі завдяки подоланню страху сцени та публіки;
- Набуванню імпровізаційних навичок через проживання ролі і розвитку фантазії;
- Покращенню діалогічного мовлення під час опрацювання діалогів та монологічного мовлення – монологів.

- Розкриттю акторського потенціалу завдяки набутим навичкам, зануренню в образ.

Особливо уважно ми зупинилися та акцентували увагу на п'єсі Бернарда Шоу «Пігмаліон». Митець створив універсальний інструмент, який стане у нагоді керівнику театрального гуртка «English Drama».

Сюжет, тематика, ідея, конфлікти та персонажі створюють безмежні можливості для всебічного розвитку особистості:

- Сюжет перевтілення головної героїні – Елізи Дулітл – є своєрідною метафорою розвитку особистості учня та пошуку себе;
- Різнобарвні образи розвивають емоційну та інтелектуальну рефлексію;
- Сценічна структура твору дозволяє ефективно реалізовувати вправи з риторики, пластики, імпровізації;
- Відкритий фінал дає змогу фантазувати, вживати в образ, уявляти та відігравати його майбутнє після подій у п'єсі;
- П'єса містить численні монологи та діалоги, які допомагають учням покращити мовлення: граматичну побудову, інтонаційну гнучкість, вміння вести бесіду англійською мовою.

Ми зробили висновки, що в процесі роботи з англomовними драматичними творами, зокрема п'єсою «Пігмаліон», театральна педагогіка постає не просто методом вивчення мови, заучуванням речень, а комплексною технологією, спрямованою на всебічний розвиток особистості школяра засобами театрального мистецтва.

РОЗДІЛ 3

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

3.1. Стратегії та підходи для успішного використання театральної педагогіки у старшій школі

Англійський режисер театру та кіно, Пітер Брук, зазначав: «Театр – це дзеркало, в яке дивишся і бачиш не лише себе, а й те, ким міг би бути» [48, с. 169].

У сучасній освіті зростає потреба у методиках та підходах, які передають не лише знання, а й сприяють вихованню, формуванню емоційного інтелекту, допомагають учням самовиражатися і шукати себе, своє призначення. Театральна педагогіка у поєднанні з вивченням англійської мови – це комплексний унікальний підхід, що допомагає сучасному педагогу виконати поставлені перед ним задачі.

У контексті вікової психології, учні старшої школи переживають складний і багатогранний період трансформації. Театр стає простором для пошуку своєї індивідуальності, родзинки, всебічного розвитку особистості. Учні навчаються проживати різні почуття та емоції, виражати їх, розвивають мовленнєвий апарат, фантазію, набувають навичок імпровізації та комунікації, вміння виступати на публіку [54].

Театральна педагогіка – це цілісна система освіти, організована за законами імпровізаційної гри та справжнього продуктивної дії, що протікають у захоплюючих для учасників пропонованих обставин, у спільній колективній творчості вчителів та учнів, що сприяє досягненню явищ навколишнього світу через занурення та проживання в образах, і дає сукупність цілих уявлень про людину, її роль у житті суспільства, його відносини з навколишнім світом, його діяльність, про нього думках і почуттях, моральних та естетичних ідеалах [4].

Основами театральної педагогіки служать безліч аспектів, яких будуються різні методики та технології, ними є: розігрівальні вправи (артикуляційна гімнастика), виразне читання, гра, імпровізація, етюди, мізансцени, режисерський план уроку і т.д [59].

Артикуляційна гімнастика включає в себе як вправи для тренування рухливості органів (губ, язика, м'якого піднебіння, голосових складок), так і для вимови певних звуків. Система артикуляційної гімнастики має два вектори вправ: статичні і динамічні з образними назвами. Статичні вправи розраховані на утримання артикуляційної пози протягом 6-10 секунд (наприклад, «Голочка», «Трубочка»), а динамічні вправи вимагають ритмічного повторення рухів 6-8 разів (наприклад, «Конячка», «Гойдалки») [3].

Такі елементи підвищують емоційну чутливість, відповідальність, увагу, пам'ять і здатність до співпереживання.

Етюд – це метод, що дозволяє вчителю діяти як режисер, скеровуючи учнів. Існують різні типи етюдів:

- одиночні (на емоційні спогади, фізичний і психічний стан),
- парні (з уявними предметами),
- групові (з різними методичними цілями) [9].

Розглянемо приклад етюду за монологом Елізи Дулітл з п'єси «Пігмаліон» Бернарда Шоу для 10-11 класів.

Мета: робота з лексикою, граматику; аналіз поведінки героїні.

Очікувані результати: розвиток пам'яті, уяви, навичок емоційного забарвлення мовлення; формування вміння ставити себе на місце персонажа.

Також узагальнимо результати впровадження:

1. Технологія театральної педагогіки покращує роботу нервової системи, увагу, гнучкість мовлення.
2. Допомогає розкрити природні можливості учня.
3. Забезпечує засвоєння лексики, фонетики та граматики без акценту на «суху» аудиторну роботу.

Така технологія сприяє формуванню естетичних почуттів, етики, навичок співпраці, толерантності, а також розвитку вміння висловлюватися іноземною мовою.

Фрагмент для етюду можна взяти з 5 дії, де Еліза заявляє про свою незалежність від Хіггінса: «What you taught me is not just how to speak properly, but how to respect myself... I'll marry Freddy, and I'll teach phonetics too, if I choose.» («Ви навчили мене не просто правильно говорити, а й поважати саму себе... Я вийду заміж за Фредді, і якщо захочу – теж викладатиму фонетику») [21, 60].

Цей уривок дає змогу учням попрацювати з експресивною лексикою, навчитися виражати рішучість, гідність і водночас емоційну вразливість.

Технологія етюдів сприяє формуванню естетичних почуттів, етики, навичок співпраці, толерантності, а також розвитку вміння висловлюватися іноземною мовою.

Театральна педагогіка у контексті вивчення англійської мови допомагає вчителю зробити заняття цікавими, емоційними та інтерактивними. Учні не просто механічно відтворюють текст, а промовляють його, насичуючи почуттями, мімікою та жестами.

У сучасній методиці викладання іноземних мов все активніше використовуються ідеї цілісного навчання, які лежать в основі таких методів навчання, як драматична та театральна педагогіка.

Освоєння іноземної мови має включати тілесну та духовну сфери учня, його когнітивну та емоційну складові. Тактильний контакт, рухи, різноманітні види діяльності з музичним супроводом, ігрові дії з предметами повинні приносити задоволення від спілкування та оволодіння новою мовою. Такі можливості представляють драматична та театральна педагогіка.

Поняття драматична педагогіка з'явилося 50-ті гг. XIX століття (Drama in Education: Peter Slade, Brian Way, Dorothy Heathcote, Gavin Bolton). У даному контексті слово «драма» означає не жанр літературного твору, а (у перекладі з

грецької) – «дія». У навчанні іноземним мовам дана методика використовується та розвивається з 1990 р [74].

Театральна педагогіка передбачає для учня всебічне входження у роль, як зовнішню, так і внутрішню; наявність творів, визначених ролей, цілеспрямованої роботи над роллю (вивчання тексту напам'ять, репетиції). У театральній педагогіці, окрім акторів, є публіка та глядачі, які можуть насолодитися кінцевим результатом. Педагогу важливо навчати учнів не тільки бути виконавцями ролей, а й бути в ролі глядача, бачити гру інших, аналізувати і рефлексувати.

Мистецька рефлексія – це усвідомлення, осмислення й уміння знаходити суголосні емоції в інших, зіставляти побачене з пережитим досвідом [6].

У навчальному процесі з іноземної мови, особливо у позакласній діяльності, найчастіше представлена театральна педагогіка. Не секрет, що успіх навчання великою мірою закладений у мотивації та активності учнів під час занять, які у свою чергу безпосередньо залежать від використовуваних прийомів навчання, чергування видів діяльності протягом уроку, атмосфери в класі та багатьох інших складових процесу навчання.

Водночас при організації роботи на уроці та виборі прийомів реалізації поставлених комунікативних завдань не можна не враховувати фактор індивідуальності людини. Не всі учні готові до активного спілкування, особливо усно-мовленнєвому. Такі риси, як замкнутість, сором'язливість, страх виступи перед аудиторією, які можуть перешкоджати досягненню поставленої мети. Використання театральної діяльності на уроці іноземної мови покликані сприяти соціалізації школярів та подолання цих труднощів.

Драматична та театралізована діяльність – найважливіший засіб розвитку в учнів здатності розпізнавати емоційний стан людини з міміки, жестів, інтонації, вміння ставити себе на його місце в різних ситуаціях, знаходити адекватні способи сприяння. Ці види діяльності на заняттях англійського театального гуртка дозволяють учню вирішувати багато проблемних ситуацій опосередковано, від імені будь-якого персонажа, що допомагає долати

боязкість, невпевненість у собі, сором'язливість. Таким чином, заняття із включенням прийомів драматичної та театральної педагогіки допомагають всебічно розвивати дитину [8].

За допомогою драми досягнення найважливішої мети заняття, а саме розвитку іншомовної комунікативної компетенції здійснюється набагато швидше, без втрати якісної складової.

Правильний підбір прийомів театральної педагогіки дозволяє організувати роботу над будь-яким мовним матеріалом цілісно рамках комунікативної ситуації.

Наведемо приклад: тренуючи учнів у вживанні минулого часу, вчитель, стоячи разом з учнями в центрі кола, вимовляє фразу: «Who stole my tarts??!» («Хто вкрав королівський торт??!»). Кидаючи м'яч одному з учнів, він ставить уточнююче запитання: «Was it you?» («Ти?»). При цьому учень має перепитати і відповісти: «No, it wasn't me.» («Ні, це не я»), кинути м'яч іншому і спитати те саме. Таким чином, багаторазове повторення мовного зразка вчителя інтегрується в ігрову діяльність, що, безумовно, забезпечує підвищення активності та мотивації учнів. Для цього можна використати фрази із відомих англomовних творів. Ми зазначили вище приклад фрази Червоної Королеви з твору Льюїса Керролла «Аліса у Країні Див» [12, 31].

В якості прийомів використання театральної педагогіки доречні ігри в пантоміму та імпрровізаційний театр. Імпрровізаційний театр дозволяє відігравати роль не лише персонажів дійства, а й виступати як декорації або неживі предмети, які теж можуть виражати вербально свої думки вголос.

Наприклад, при імпрровізації англійської пісні «What are you doing?», учні діляться на ролі тих, хто питає, і тих, хто відповідає, при цьому вони можуть брати на себе ролі неживих предметів. Наприклад, одна дитина питає «What are you doing, Apple?» («Що ти робиш, Яблуко?»). Дитина, яка виконує роль яблука, може відповісти, співаючи: «I am falling from a tree» («Я падаю з дерева»).

При виборі ігор та вправ особливу увагу потрібно приділити віковій категорії учнів, їхнім інтересам. У середній та старшій школі учні переходять на складніший рівень імпрровізації змісту текстів чи їх інсценування. У цьому випадку театральна педагогіка вимагає певний алгоритм дій, свої методи та прийоми організації діяльності учнів.

Розглянемо, як можуть бути використані прийоми театральної педагогіки під час роботи над англомовним текстом.

Під час підготовки до заняття вчитель вибирає з тексту пропозиції, зміст яких може бути передано невербальними засобами, та друкує картки з цими пропозиціями на окремих аркушах для роздачі учням з розрахунку, що пропозицію з одним змістом можуть отримати 3-4 особи (залежно від наповнюваності групи). До читання тексту кожен учень отримує картку із пропозицією. Його завдання – зрозуміти зміст пропозиції та подумати про те, як він його зобразить. За сигналом вчителя кожен учень показує свою дію, у своїй він дивиться, хто ще у групі може показати подібну дію. За цим принципом формуються групи.

Вчитель запитує про припущення учнів щодо теми та зміст тексту. Після запропонованих варіантами учнів кожна група отримує абзац із тексту. Ознайомившись із змістом абзацу, учні домовляються про те, яку застиглу сцену вони покажуть за змістом абзацу та як її назвуть. Назва картини має бути написана на аркуші папери фломастерів. За командою вчителя усі групи показують «застигли» сцени і викладають таблички з назвами, при цьому вони дивляться, що демонструють інші. За сигналом вчителя учні приймають вільну позу та на підставі побаченого і назв «застиглих» картин припускають, у якій послідовності можуть відбуватися події текстів.

Після обговорення вчитель роздає тексти та пропонує порівняти припущення зі змістом тексту. Після прочитання тексту та уточнення деяких деталей учні можуть перейти до імпрровізаційних ігор, наприклад, розігравати деякі сцени, змінюючи зміст з позиції персонажів тексту чи озвучуючи їх «думки» вголос.

Робота над драматизацією чи інсценуванням тексту може передбачати та іншу послідовність.

Наприклад, вчитель підбирає текст, у якому повторюються певні граматичні структури та лексика, що вивчається, у змісті якого яскраво виражена діалогічність. На змістовному матеріалі тексту можна формувати лексико-граматичні навички та розвивати діалогічну мову учнів, акцентуючи їх увагу на виразному, емоційному відтворенні своїх ролей. Окрім цього, учні навчаються співпрацювати в парі, відчувати партнера, створювати разом спільну імпровізацію, комбінуючи ідеї один одного або підхоплюючи ідею партнера.

Робота з текстом може проходити у кілька етапів з використанням прийомів інтеграції різних видів діяльності:

- читання тексту відповідно до комунікативних завдань + виділення у тексті діалогів з метою їхньої подальшої драматизації + підготовка ілюстрацій;
- виділення у діалогах лексико-граматичного матеріалу, тренування учнів у вживанні цього матеріалу в різних ігрових ситуаціях з використанням пантоміми та інших прийомів театралізації;
- драматизація тексту завдяки багаторазовому вираженому та емоційному відтворенню діалогів або полілогів зі зміною ролей, що розвиває слухові та розмовні навички + рольові ігри із використанням музичного супроводу.
- показ інсценування учням інших груп чи іншим класам

(наприклад, молодшій групі гуртка) + робота з оформленням інсценування (підготовка реквізиту, костюмів музичного супроводу).

У старшій школі можна запропонувати учням, які володіють більш широким словниковим запасом, граматичними структурами, мовними кліше, стратегію РАФТ (роль, аудиторія, форма, тема), яка орієнтована на широкий спектр імпровізацій [6].

Наприклад, під час роботи над темою «Неіснуюча робота» учням може бути запропоновано в мікрогрупах визначитися з аудиторією, формою та ролями. Одна група представляє розмову двох працівників у бюро з оцінюванням якості і поїданням еклерів, друга група інсценує атмосферу в офісі «Виконання найбезглуздіших бажань за п'ять доларів». Третя група готує епізод з життя людини, яка працює на фабриці з виготовлення штучних сліз.

Інший варіант імпровізаційних ігор – коли за наявності двох команд деякі компоненти комунікативної ситуації (тема, місце, персонажі) визначаються командою-суперником. Завдання протилежної команди – виконати всі задані умови, розігруючи імпровізований сюжет на мові, що вивчається.

Правила можна ускладнити, «підкидаючи» несподівані зміни у події, що відбуваються на сцені. Наприклад, несподівано оголосити про зміну погоди, якусь подію або змінити ролі. Роль керівника гуртка полягає в керівництві процесом та його організації.

У імпровізаційній грі учні перебувають у найвищому ступені концентрації, оскільки необхідно відстежувати весь процес, що відбувається, найактивніше брати в ньому участь, підбираючи репліки іноземною мовою мові та рухи прямо тут і зараз [71]. Цей прийом дозволяє розвивати предметні якості (іншомовні комунікативні вміння), міжпредметні (робота у колективі, встановлення логіки дій тощо) та особистісні якості (наприклад, самовизначення).

Прийоми театральної педагогіки є певним актом свободи та довільності дій учнів на занятті гуртка, чого їм так не вистачає у навчальній діяльності. Однією з найважливіших переваг даної технології є її розвиваючий та виховний потенціал.

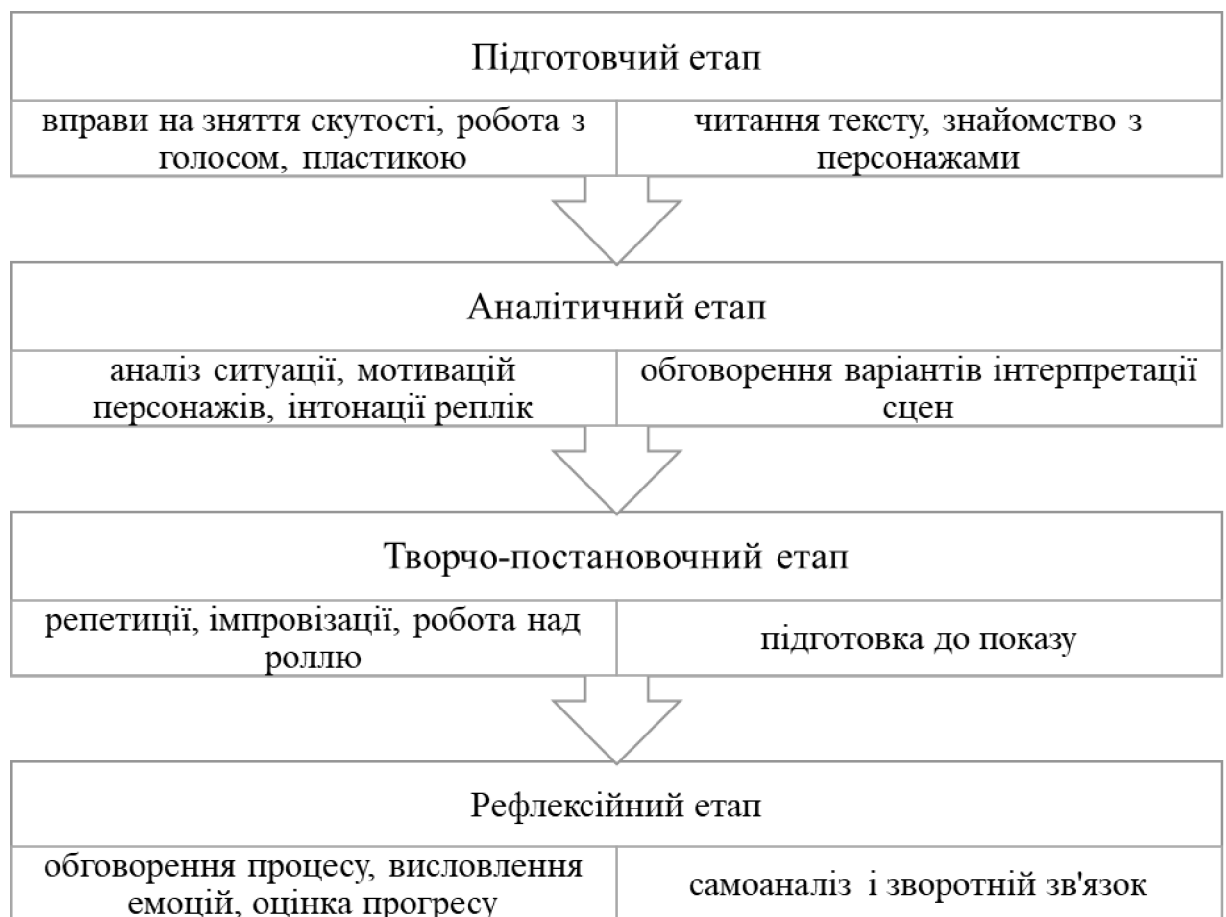
Поширеним театральним методом для роботи є «Арт-терапія» (спрямована на мистецтво театру) – лікувально-виховна дисципліна, в якій переважають групові заходи, що використовують театральні та драматичні засоби у груповій динаміці для ослаблення симптоматичних проявів, пом'якшення наслідків психічних розладів та соціальних проблем, і навіть підвищення рівня

соціального розвитку та інтеграції особистості [61]. Арт-терапія сприяє подоланню персональних психологічних проблем. У зв'язку з цим є методом метафоричного особистісного самовираження, завдяки чому підліток має можливість пізнати себе у вигляді творчості. Керівнику театрального гуртка не варто самовільно займатися арт-терапією без відповідної освіти, проте він може запросити на своє заняття фахівця-психолога чи психотерапевта.

Використовуючи елементи драматизації з учнями, важливо дотримуватися важливих правил, адже перед сучасним педагогом постають безліч проблем: скутість учнів, мовний бар'єр, проблеми з самооцінкою, адаптація дитини з особливими освітніми потребами в рамках поширення інклюзивної освіти (якщо дитина з ООП відвідує гурток) тощо.

Принцип поступовості є цінною складовою педагогіки. Для впровадження театральної діяльності важливо дотримуватися поетапності, оскільки різкість може відштовхнути емоційно закритих учнів. Розглянемо схему реалізації принципу поступовості у діяльності гуртка «English drama»:

Рисунок 3.1

Одним із постулатів є також особистісно орієнтовний підхід – це найважливіший психологопедагогічний принцип, що передбачає урахування своєрідності індивідуальності особистості у вихованні дитини; систему відносин, за якою кожен учень відчуває себе особистістю і відчуває увагу педагога особисто до нього; при цьому учень розуміє, що рівний вчителю в своєму світі відчуттів і переживань, нічим не відрізняється від світу вчителя.

Особистісно орієнтований підхід розглядає учня не як об'єкт навчального процесу, а як активного співучасника і творця. Педагог послуговується демократичним стилем викладання і надає кожному учневі право голосу і можливість розкрити себе.

Засади особистісно орієнтованого підходу у театральній діяльності:

- право на вибір ролі та способу її виконання;
- досвід прийняття себе у різних відтінках – від комічного до драматичного;
- можливість підібрати / виготовити власноруч костюм або елемент костюму;
- бути актором, автором та режисером, змінюючи сюжет завдяки імпровізації.

У діяльності гуртка «English Drama» такий підхід може реалізувати завдяки вправам на емоційне самовираження, варіативності ролей, вправ на рефлексію в кінці занять.

Варто також не забувати про комунікативно-діяльнісний підхід – засвоєнню мови через дію. Даний підхід полягає в такій організації освітнього середовища, коли засвоєння навчального матеріалу відбувається безпосередньо в процесі комунікативної (реальної або модельованої) діяльності з метою оволодіння комунікативними вміннями й навичками. КДП спрямований, перш за все, на формування та розвиток в учнів комунікативної компетентності – здатності користуватися мовою залежно від конкретної ситуації, в тому числі й термінологією конкретної навчальної дисципліни.

Театральна педагогіка реалізує принцип «learn by doing» (навчання через дію». Завдяки діалогу, молоного імпровізації учень не просто вивчає слова – він проживає їх на сцені, розвиває вміння усного мовлення, гнучкість мислення, здатність адаптувати мовлення до ситуації. Підхід формує навички взаємодії, слухання й аналізу почутого, підтримки діалогу, вираження емоцій через мову. Учень може не просто говорити англійською, а й думати нею.

Діяльність театального гуртка дозволяє створити інтерактивний простір для вивчення одразу декількох дисциплін. Можна зробити висновок, що інтеграція є одним із підходів театальної педагогіки в старшій школі, адже її суть – об'єднати компоненти в одну цілісну композицію.

Які ж дисципліни вплітаються у діяльність гуртка:

- іноземна мова (в даному випадку – англійська);
- література (аналіз твору, жанру, образу)
- етика (цінності героїв, їх вибір та наслідки, які за собою несе цей вибір);
- мистецтво (театру, танцю, музики).

Принцип поступовості є цінною складовою педагогіки. Для впровадження театальної діяльності важливо дотримуватися поетапності, оскільки різкість може відштовхнути емоційно закритих учнів. Розглянемо схему реалізації принципу поступовості у діяльності гуртка «English drama:

Театральна педагогіка реалізує принцип «learn by doing» (навчання через дію». Завдяки діалогу, молоного імпровізації учень не просто вивчає слова – він проживає їх на сцені, розвиває вміння усного мовлення, гнучкість мислення, здатність адаптувати мовлення до ситуації. Підхід формує навички взаємодії, слухання й аналізу почутого, підтримки діалогу, вираження емоцій через мову. Учень може не просто говорити англійською, а й думати нею.

Діяльність театального гуртка дозволяє створити інтерактивний простір для вивчення декількох дисциплін (принцип інтеграції):

Керівнику гуртка важливо дотриматися умови творення безпечного простору, де учень буде не боятися помилок, мати право на власну думку і дії,

відчуватиме себе важливим і прийнятим кожним учасником процесу. Педагог у цьому процесі виступає як мотиватор: підтримує, не нав'язує свої думки, дає можливість виражати учневі себе жестами, мімікою та пластикою тіла так, як йому комфортно.

Заняття мають бути гнучкими і набувати різних форматів, щоб підтримувати інтерес і мати ефект «сюрпризу». Наприклад, заняття у формі імпровізаційного шоу, сценічного читання, драматизація казки в різних жанрах (комедія, детектив, драма), вистава з елементами різних видів театру (тіней, пальчикового, лялькового) тощо. Це дозволяє враховувати інтереси учнів, їхній настрій, сезон, підвищувати рівень мовної підготовки.

Варто акцентувати увагу на тому, що театральна педагогіка – це ефективний інструмент виховання. Учні навчаються: співпереживати персонажам, одне одному, підтримувати; бути відповідальними, бачити світ очима героя, взаємодіяти у команді, довіряти.

Театральна педагогіка в умовах старшої школи є потужним багаторівневим ресурсом, який дозволяє не лише ефективно навчати англійської мови, але й створювати умови для гармонійного розвитку мовної, емоційної, міжособистісної та креативної компетентності учнів.

Її впровадження базується на системі стратегій: особистісно орієнтованому та діяльнісному підходах, міжпредметній інтеграції, принципу поступовості, гнучких форматах і створенні емоційно безпечного середовища.

3.2. Методичний інструментарій для вчителів англійської мови при використанні театральної педагогіки на заняттях гуртку «English Drama» у старшій школі

Перед вчителем англійської мови, який проводить заняття театального гуртка, стоїть багато завдань: розвивати в учнів емоційний інтелект; риторику і міміку; тілесну виразність; навички імпровізації; акторський потенціал; упевненість в собі; діалогічне і монологічне мовлення.

Для цього потрібно спланувати процес так, щоб він включав в себе різносторонній розвиток особистості, вправи та ігри, які розвивають всі якості, зазначені вище.

Ми розробили програму, що може стати в нагоді для майбутніх керівників гуртків або вчителів англійської мови та зарубіжної літератури, які можуть також застосовувати театральне мистецтво у своїх діяльності, що зробить уроки яскравими, цікавими та емоційно збагаченими.

Програма складається з мети, завдання, очікуваних результатів, календарному плануванню і добірці ігор, які керівник гуртка може обирати чи модифікувати для занять. Також для більш глибокого розуміння структури занять, ми підготували схему й зразок першого вступного заняття, на основі яких майбутні керівники гуртків або вчителі англійської мови та зарубіжної літератури зможуть розробляти власні конспекти під індивідуальні потреби та здібності старшокласників.

Назва програми: Англomовний гурток «English Drama» (9-11 класи).

Мета: створити умови для розвитку мовленнєвої, емоційної та творчої компетентностей старшокласників шляхом залучення їх до драматизації англійською мовою. Забезпечити формування в учнів навичок діалогічного та монологічного мовлення, уміння імпровізувати, працювати в команді, емоційно й тілесно виражати художній образ, а також сприяти розвитку впевненості в собі та акторського потенціалу.

Завдання представлені у таблиці за трьома напрямками:

- Мовленнєві – вміння учнів вести діалогічне або монологічне мовлення англійською мовою;
- Емоційно-особистісні – розвиток емоційного інтелекту, який полягає у розпізнаванні власних емоцій та почуттів, свого партнера по сцені, глядачів а також персонажів, яких грають учні;
- Творчі (акторські) – акторський потенціал, сценічна увага, уява та емоційна виразність.

Таблиця 3.1

Мовленнєві	Емоційно-особистісні	Творчі (акторські)
Розвивати навички діалогічного та монологічного мовлення англійською мовою через інсценізації, рольові ігри, імпровізації. Формувати у здобувачів освіти риторичні вміння: чіткість дикції, логіку усного висловлювання, інтонаційну виразність. Розширювати активний словниковий запас, необхідний для побудови сценічних реплік і міжособистісної комунікації.	Розвивати емоційний інтелект, уміння розпізнавати власні емоції та емоції партнерів по сцені. Виховувати впевненість у собі, уміння виступати перед аудиторією, переборювати страх публічних виступів. Формувати навички взаємопідтримки, командної роботи, емпатійної взаємодії.	Розвивати акторський потенціал, сценічну увагу, уяву та емоційну виразність. Формувати навички тілесної та мімічної виразності: робота з жестом, пластикою, рухом на сцені. Розвивати імпровізаційні вміння, здатність швидко створювати образ та реагувати у непередбачуваних ситуаціях. Ознайомлювати учнів з елементами театральної культури англomовних країн.

Завдяки цим напрямкам, можна сформувати очікувані результати – це орієнтовний перелік знань, умінь і навичок, якими оволоділи учні протягом

діяльності гуртка. Варто зазначити, що кожна дитина має індивідуальний поступ і може не оволодіти всіма компетенціями. Це є нормою.

Отже, після завершення діяльності гуртка, учень/учениця має:

Мовленнєва компетентність.

- Упевнено використовує англійську мову в діалогічних та монологічних висловлюваннях у навчальних і сценічних ситуаціях.
- Демонструє чітку дикцію, інтонаційну гнучкість, уміння логічно будувати висловлювання.
- Здатний(-а) до імпровізованих сцен англійською мовою (спонтанні репліки, емоційне забарвлення, пластика мовлення).

Емоційний інтелект і особистісний розвиток.

- Виразно передає емоції через голос, міміку й тіло.
- Розпізнає емоційні стани партнерів на сцені та реагує на них відповідно до ситуації.
- Показує більшу впевненість у собі під час виступів, зменшує страх сцени.
- Демонструє навички співпраці в групі, відповідальність і підтримку інших.

Театрально-творчі вміння.

- Володіє базовими елементами акторської техніки: робота з тілом, жестом, голосом.
- Створює сценічний образ, проявляє креативність та самостійність під час виконання ролі.
- Бере участь у підготовці та презентації коротких вистав англійською мовою.
- Здатний(-а) до сценічної імпровізації, адаптації до несподіваних реплік або змін у сценарії.

Культурна та соціальна обізнаність.

- Знайомиться з основами драматичного мистецтва англомовного світу (жанри, структура, сцена, етикет).
- Проявляє інтерес до культури, літератури та театру англійською мовою.
- Використовує драматизацію як спосіб кращого розуміння життя, характерів і соціальних ситуацій.

Календарно-тематичне планування (КТП) розраховано на один навчальний рік строком дев'ять місяців, одне заняття в тиждень. Тривалість одного заняття – півтори-дві години. Приклад КТП наведено нижче:

Таблиця 3.2

Календарно-тематичне планування театрального гуртка «English Drama»

Заняття	Дата	Зміст
Основи театального мистецтва. Постановка голосу		
1		Welcome to the Stage! Знайомство. Види та жанри театру. Правила поведінки у театрі. Культура актора. Культура глядача.
2		Що таке артикуляційна гімнастика і для чого вона потрібна? Роль скоромовок у розвитку мовлення актора. Емоційна забарвленість під час розповідання скоромовок та віршів. Інтенація.
3		Тон і темп мовлення. Ігри та вправи для розвитку вміння підбирати потрібні тон і темп мовлення.
4		Голос і його особливості. Логічний наголос. Логічна пауза.
Розвиток акторської майстерності		
5		Міміка та жести. Пантоміма. Вправи для розвитку міміки та жестів, пластики тіла й уяви.
6		Емоції та почуття. Шість базових емоцій: радість, здивування, сум, гнів, страх і огида. Імітація рухів для передачі характеру героїв твору.
7		Діалог. Складання діалогів між вигаданими казковими персонажами. Поєднання розвитку уяви і фантазії учнів з діалогічним мовленням. Етюди.
8		Образ. Продумування особливостей персонажу. Оживлення предметів і надання їм характеру. Монологи. Розповідь автобіографії «оживленого» предмету.
Робота над твором Бернарда Шоу «Пігмаліон»		
9		П'єса, її жанрові особливості. Ознайомлення з роллю оповідача в драматичному творі.
10		Поняття про дикцію. Емоційність мовлення героїв п'єси, підбір голосу до героя.
11		Вироблення умінь і навичок перевтілення в образ героя. Хода, голос, вираз обличчя, звички, характер.
12		Вибір улюбленого фрагменту твору. Розподіл ролей. Сюжетно-рольова гра за твором.

Продовження таблиці 3.2

13		Формування вмінь слухати музику, уміння передавати свої почуття у рухах, танці. Особливості підбору музики під час сцен у виставі.
14		Жанри кіно. Музичний супровід сцен у фільмах. Вираження емоцій під різну музику. Підбір музичних композицій для твору «Пігмаліон».
15		Як костюм змінює актора. Підбір костюмів для вистави. Гра «Інтерв'ю з персонажем».
16		Театральні професії. Роль режисера у постановці. Учні приміряють роль режисера і власноруч ставлять фрагменти з твору одне для одного.
17		Імпровізація. Створення альтернативної кінцівки твору.
18		Розвиток навичок мистецької рефлексії. Обговорення драматичного твору.
19		Робота з реквізитом. Варіативність використання предметів. Створення реквізиту власними руками.
20		Репетиція №1
21		Репетиція №2
22		Репетиція №3
23		Репетиція №4
24		Репетиція №5
25		Генеральна репетиція.
26		Показ вистави.
27-28		Імпровізовані заняття з побажаннями учнів. Формування навичок імпровізації. Підсумки. Рефлексія.

Перший розділ КТП призначений основам театрального мистецтва. Учні знайомляться з видами театру та жанрами театру. Щоб учні легко запам'ятали матеріал, варто використовувати наочні схеми або малюнки. Види та жанри театру представлені у схемі:

Рисунок 3.2

Другий розділ КТП акцентує увагу безпосередньо на розвитку акторських здібностей учнів: вправи для міміки та жестів, розвитку пантоміми, пластичності тіла, зображенню шести базових емоцій, розвитку діалогічного та монологічного мовлення, уяви.

Третій розділ, найбільший, присвячується аналізу і постановці драматичного твору Бернарда Шоу «Пігмаліон». Розділ всебічно охоплює п'єсу відомого драматурга, допомагає школярам формувати не тільки акторські, але й режисерські навички, аналізувати виставу, входити в роль, підбирати музичний супровід, костюми та реквізит, приймати активну участь у розробці вистави на рівні з керівником гуртка, що розкриває суб'єкт-суб'єктивну взаємодію між вчителем та учнем.

Щоб краще розуміти специфіку занять театрального гуртка, ми підготували конспект вступного заняття гуртка. Він містить розділ, тему, мету, список матеріалів та безпосередньо хід заняття. Класична структура заняття включає в себе організаційний момент, вправи / ігри на здруження колективу, теоретичний блок в інтерактивній формі, щоб учні були не лише слухачами, але й активними учасниками обговорення; практичний блок з театральними іграми та вправами і рефлексія в кінці заняття.

Розділ: Основи театального мистецтва. Постановка голосу.

Тема: Знайомство. Види та жанри театру. Правила поведінки у театрі. Культура актора. Культура глядача.

Мета:

- створити комфортний і дружній клімат у групі, атмосферу розуміння, прийняття і взаємоповаги;
- познайомити учасників із основними поняттями театру, видами та жанрами; визначити ключові правила етикету актора та глядача;
- активізувати усне мовлення під час спілкування англійською мовою;
- стимулювати інтерес до театального мистецтва та вивченню англійської мови.

Матеріали:

- картки з ключовою лексикою: theatre, stage, actor, audience, performance, script, monologue, dialogue, genre, comedy, tragedy, musical, mime, puppet theatre, drama, improvisation etc;
- картки з жанрами: comedy, tragedy, drama, pantomime.

Хід заняття:

1. Організаційний момент (5 хв).

Форма: невелика вступна міні-сцена від вчителя (можна з елементами акторського преувеличення: капелюх, елегантний жест, театральний голос):

«Welcome to the stage! The curtain is rising and we begin our story together...»

- Представлення назви гуртка, мети, ідеї навчального шляху
- Ознайомлення з девізом: «Act with heart, speak with courage, feel with soul!»

2. Знайомство учасників (10 хв).

Вправа «Acted Name»

Кожен учень називає своє ім'я англійською та придумує жест, що його супроводжує і розкриває сутність учня (це може бути реверанс, стрибок, поворот тощо). Наступний учень повторює попередніх і додає своє ім'я та рух. Метою вправи є зняття напруги, активізація пам'яті й тіла.

3. Теоретична частина (15 хв) у формі інтерактивного полілогу «Що таке театр»?

Під час полілогу можна використати картки з ключовою лексикою: theatre, stage, actor, audience, performance, script, monologue, dialogue, genre, comedy, tragedy, musical, mime, puppet theatre, drama, improvisation etc.

Питання для обговорення:

- Що таке театр?
- Які види театру ви знаєте?
- Чи були ви у театрі? Що вам сподобалось і запам'яталося найбільше?

4. Інтерактивна гра «Genre freeze» (15 хв).

Учні отримують картки з жанрами: comedy, tragedy, drama, pantomime – і мають зробити імпровізовану «заморожену сцену» у відповідному жанрі.

5. Міні-обговорення «Театр як частина культури» (15 хв).

Питання для обговорення:

- Як поводить ся глядач у театрі?
- Що означає бути «культурним» актором?
- Чи існують правила на сцені?

Створення карти правил разом з учнями: Be on time / respect the space / Listen and support / no judging / always try / mistakes are welcome...

6. Практична частина: театральні ігри (25 хв).

Гра «Emotion switch»

Мета: розвивати емоційний інтелект учнів, вміння ідентифікувати і показувати різні емоції завдяки одній репліці, імпровізувати.

Хід: учитель показує емоцію (happy, angry, bored, scared, proud). Учні промовляють одну репліку («My name is...» або «I love the theatre») з цією емоцією. Протягом гри емоції змінюються.

Гра «Yes, and...»

Мета: розвивати навички імпровізації, усного мовлення, уяву та вміння будувати логічно-структуровану історію у команді.

Хід:

Вчитель задає початок історії. Наприклад: «Yesterday I met a ghost in the theatre...». Кожен додає по фразі, починаючи з «Yes, and...». Історія матиме абсурдний, театральний ефект, що допоможе учням розслабитися і поринути у світ фантазії.

Гра «Invisible object» (аналог «Крокодила»).

Мета: розвивати уяву, імпровізацію, пластику тіла, невербальну комунікацію між учасниками.

Хід:

Учні по черзі зображують уявний об'єкт (телефон, меч, мікрофон), інші вгадують.

7. Підсумки та рефлексія (5 хв).

Учні сідають в коло і відповідають на запитання:

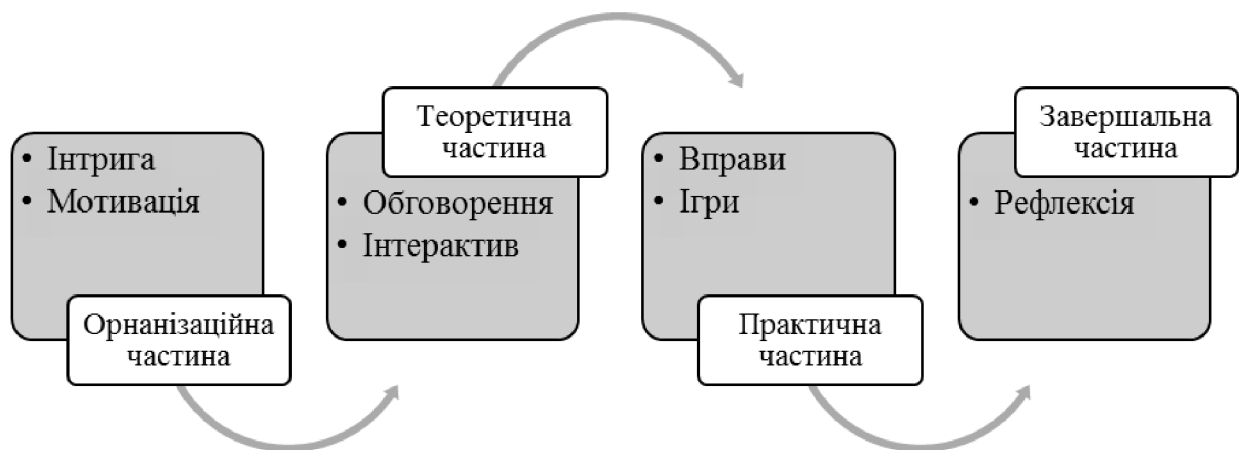
- Що вам сподобалось найбільше сьогодні?
- Що було несподіваним?
- Чи хотіли б ви повернутися наступного разу?

Другий розділ КТП акцентує увагу безпосередньо на розвитку акторських здібностей учнів: вправи для міміки та жестів, розвитку пантоміми, пластичності тіла, зображенню шести базових емоцій, розвитку діалогічного та монологічного мовлення, уяви.

Третій розділ, найбільший, присвячується аналізу і постановці драматичного твору Бернарда Шоу «Пігмаліон». Розділ всебічно охоплює п'єсу відомого драматурга, допомагає школярам формувати не тільки акторські, але й режисерські навички, аналізувати виставу, входити в роль, підбирати музичний супровід, костюми та реквізит, приймати активну участь у розробці вистави на рівні з керівником гуртка, що розкриває суб'єкт-суб'єктивну взаємодію між вчителем та учнем.

Можна зробити висновки, що заняття мають орієнтовну структуру, зображену на схемі:

Рисунок 3.3.

Основна і найбільша частина заняття – практична частина. Вона має бути найбільш ефективною для розвитку учнів акторських здібностей та спілкування англійською мовою.

Практичну частину варто починати з вправ артикуляційної гімнастики – це комплекс вправ для тренування рухливості органів (губ, язика, м'якого піднебіння, голосових складок) і для вимови певних звуків.

Система артикуляційної гімнастики має два вектори вправ: статичні і динамічні з образними назвами. Статичні вправи розраховані на утримання артикуляційної пози протягом 6-10 секунд (наприклад, «Голочка», «Трубочка»), а динамічні вправи вимагають ритмічного повторення рухів 6-8 разів (наприклад, «Конячка», «Гойдалки»).

Закінчувати артикуляційну гімнастику доречно скоромовкою – різновид фольклору дотепного характеру, який акцентує увагу на певних звуках. Наприклад: *«Betty Botter bought a bit of butter but the bit of butter was too bitter, so Betty bought a better bit of butter to make the bitter butter better»*. Ця скоромовка допомагає чітко вимовляти звук [b].

Колекція скоромовок, яку можна використати для завершення артикуляційної гімнастики:

1. Elizabeth has eleven elves in her elm tree.
2. Willie's really weary.
3. Cooks cook cupcakes quickly.
4. Green glass globes glow greenly.
5. Roberta ran rings around the Roman ruins.
6. Purple Paper People.
7. Four furious friends fought for the phone.
8. A proper copper coffee pot.
9. I scream, you scream, we all scream for ice cream.
10. Which witch is which?

Скоромовки треба промовляти декілька разів, поступово змінюючи темп мовлення - від повільного до швидкого. При цьому учні мають зберігати чітку

вимову звуків. Коли учні розучили скоромовку, можна ускладнити завдання: промовляти скоромовки з олівцем між зубів.

Після того, як мовленнєвий апарат розім'яли, починається найцікавіша частина занять – ігри та вправи.

Ми підготували добірку театралізованих ігор та вправ, які сприятимуть активізації акторських здібностей, діалогічного мовлення, риторики та міміки, емоційного інтелекту, тілесної виразності, навичок імпровізації тощо. Керівник гуртка може використовувати ігри в залежності від теми й мети заняття, а також змінювати їх, адаптувати, додавати свої ігри та вправи.

Перший розділ – приклади ігор та вправ для розвитку емоційного інтелекту. Вони спрямовані на розвиток базових емоцій учнів (радість, сум, страх, злість, подив, огида), а також на розпізнавання цих емоцій в інших учасників гуртка.

1. Оскільки емоції можна виражати не тільки мімікою обличчя, а й тілом, керівник гуртка може використати гру *«Emotion sculptures»* (*«Емоційні скульптури»*). Головна мета гри – відчувати тілесну природу емоцій. Учні мають створити скульптури з власного тіла, які виражають певну емоцію (hope, envy, grief). Інші вгадують. Показувати можна як індивідуально, так групою.
2. Вправа *«Emotional journal monologue»* (*«Емоційний монолог щоденника»*) є не тільки ефективним методом розвитку емоцій учнів, а й допомагає глибше зрозуміти персонажів, яких вони грають. Учні пишуть короткий «щоденниковий запис» від імені персонажа й промовляють його в стилі монологу. Монолог має бути написаний і виконаний в стилі відповідного персонажа.
3. Гра *«Emoji dialogue»* (*«Емоційний діалог»*). Учні отримують картки зі смайликами/емоціями (наприклад, joy, confusion, anger, excitement, fear, admiration). Завдання – створити діалог із заданим емоційним забарвленням. Мета цієї гри полягає в тому, щоб учні навчилися розрізняти та переключати емоції протягом спілкування. Партнери по грі

мають створити короткий діалог, але кожна їхня репліка повинна відповідати емоції, зображеній на картці. Через 30-40 секунд керівник подає сигнал – учні міняють картки і продовжують діалог уже в новій емоційній тональності, зберігаючи логіку спілкування.

4. *Вправа «Mirror emotions» («Емоційне дзеркало»)*. Учні працюють у парах. Один учень («Actor») демонструє певну емоцію – не тільки обличчям, а й жестами, поставою, рухами. Інший («Mirror») має повністю повторити емоційний стан, копіюючи не тільки міміку, а й найменші зміни тіла: нахил голови, ритм дихання, темп рухів, напруження м'язів. Через 1 хв керівник дає нову емоцію або ролі змінюються. Мета гри: розвинути чутливість до тілесних і мімічних проявів емоцій; навчити «зчитувати» стан партнера; сформувати навички співпереживання та емоційної синхронізації; покращити контроль над власним тілом і мімікою.
5. *«Emotion switch monologue» («Монолог зі зміною емоцій»)*. Учень отримує короткий текст або тему монологу (наприклад: «Tell us about your day», «Describe your favourite place», «Explain why you need help»). Керівник зачитує або показує картки з емоціями – кожні 10 секунд. Учень повинен продовжувати той самий монолог, але повністю змінювати емоційний стан відповідно до нової картки.

Другий розділ – приклади ігор та вправ для розвитку діалогічного мовлення. Вони спрямовані на розвиток розмовної англійської мови, вмінню співпрацювати в парі і створювати пов'язані між собою репліки.

1. *«Broken script» («Зламаний сценарій»)*. Мета цієї гри - навчити учнів підтримувати діалог у непередбачуваних ситуаціях, розвивати слухання та швидку реакцію. Учні працюють у парах. Кожна пара отримує короткий діалог-сценарій (4-6 реплік). Під час виконання керівник періодично подає команду «BREAK!», після чого один з учнів має змінити репліку на щось зовсім інше (але логічно пов'язане із

- ситуацією). Партнер повинен підхопити і продовжити розмову природно, не зупиняючи сцену.
2. *«Who am I speaking to?» («З ким я розмовляю?»)*. Мета: формувати варіативність діалогічного мовлення залежно від соціальної ситуації (тон, стиль, ввічливість). Учень тягне картку з адресатом (a friend, a teacher, a police officer, a famous actor, a stranger, a sibling). Другий учасник отримує тему розмови (borrow money, ask for directions, apologise, invite somewhere). Потрібно створити короткий діалог, адаптуючи стиль мовлення до ролі, яку «уявляє» співрозмовник. Після діалогу група аналізує: чи відповідала манера мовлення ситуації.
 3. *«Dialogue dominoes» («Діалогові доміно»)*. Гру використовують з метою розвивати логіку побудови діалогів, навички слухання, вміння органічно продовжувати розмову. Учитель роздає картки-доміно, де на першій частині написано репліку персонажа А, а на другій - можливу відповідь персонажа В. Перший учень читає свою репліку. Той, у кого відповідь до неї, продовжує. Гра триває, поки не утвориться цілісний діалог. На завершення учні програють діалог у ролях.
 4. *«Two truths and one lie – dialogue edition» («Дві правди й одна брехня – у форматі діалогу»)*. Мета: тренувати навички уточнення, перефразування, спонтанних запитань та реакцій. Один учень має розповісти три факти про свого персонажа (two truths + one lie). Завдання партнера - через діалог з'ясувати, що з цього неправда. Партнер може ставити будь-які уточнювальні запитання, змінювати тон, використовувати невербальні засоби. Це вчить вести динамічну розмову й розвивати критичне мислення.
 5. *«Phone call in Trouble» («Проблемний телефонний дзвінок»)*. Мета: навчити діалогічної імпровізації, чіткості висловлювань і реакцій на комунікативні труднощі. Учні сідають спиною одне до одного. Один отримує картку з «проблемною ситуацією» (flight cancelled, lost wallet, wrong delivery, missed appointment). Другий - роль (airport worker, police

officer, courier, doctor). Потрібно розіграти телефонний діалог, де кожен намагається розв'язати проблему. Оскільки немає зорового контакту, учні зосереджуються на інтонації, логіці реплік та чіткості мовлення.

Третій розділ присвячений іграм та вправам для розвитку міміки та риторики, що допоможе учням промовляти звуки чітко і активізувати міміку всього обличчя.

1. *«Face freeze storytelling» («Історія застиглих емоцій»)*. Мета: тренувати міміку, контроль обличчя, інтонаційне забарвлення мовлення. Учень розповідає історію англійською, але керівник періодично каже: «Freeze your face!». Учень продовжує говорити з «застиглою» мімікою (happy, scared, furious, confused). Інші вгадують емоцію.
2. *«Gesture rhythm speech» («Мовлення в ритмі жестів»)*. Мета: формування риторичної виразності через узгодження жестів і мовлення. Керівник задає ритм плесканням або тапінгом. Учні повинні говорити короткі фрази/емоційні репліки, синхронізуючи їх із жестами (pointing, open palms, slicing hand). Потім ритм змінюється.
3. *«Emotional pitch ladder» («Емоційна інтонаційна драбина»)*. Мета: робота з голосом, налаштувати тон, гучність, наголоси. Учень читає репліку, піднімаючись по «емоційній драбині»: calm - curious - excited - angry - devastated. На кожному рівні змінюється інтонація, темп, паузи та міміка.
4. *«One line – five emotions» («Одна фраза – п'ять емоцій»)*. Мета: розвивати риторичну гнучкість й емоційне забарвлення мовлення. Учням дається одна фраза («I can't believe this happened»). Вони виконують її 5 разів: shocked, happy, jealous, sarcastic, proud.
5. *«Mimic echo» («Мімічне ехо»)*. Мета: уважність до деталей міміки партнера; розвиток емпатії. Один учасник показує мікроміміку (невеликий підйом брів, стискання губ, легкий подив). Партнер – повторює зі 100% точністю. Потім додається короткий діалог у відповідній емоції.

Четвертий розділ присвячений іграм та вправам на розвиток тілесної виразності. Вони допоможуть учням почувати себе більш комфортно на сцені, відчувати тіло і розуміти, як його використати для виконання будь-якої ролі, як виразити емоції не тільки через обличчя, а й сигнали тіла:

1. *«Walk the emotion» («Емоція в походці»)*. Мета: усвідомлення мови тіла, ритму, пози. Учні рухаються по простору, але за командою керівника змінюють стиль ходи: confident, shy, angry, tired, excited. Перехід має бути миттєвим і правдоподібним.
2. *«Invisible weight» («Невидима вага»)*. Мета: навчитися передавати емоцію через фізичну дію. Учні уявляють, що переносять предмет невидимої ваги (very light - medium - heavy - extremely heavy). Завдання – показати навантаження тілом, диханням, рухами.
3. *«Body lines» («Лінії тіла»)*. Мета: робота з пластикою, відкритими та закритими позами. Керівник пропонує ситуації («meeting a celebrity», «defending your idea», «hiding a secret»), а учні створюють образ лише через позу тіла, без голосу.
4. *«Space levels» («Рівні простору»)*. Мета - використовувати різні рівні сценічного руху. Учні пересуваються по сцені, виконуючи завдання на рівнях: high (jumping, reaching), middle (normal movement), low (crawling, crouching). Далі додається коротка імпровізація в парі.
5. *«Statue to flow» («Статуя у русі»)*. Мета: плавність переходів між позами, тілесна координація. Учні «застигають» у позі за командою. Потім на рахунок «три» мають перетворити статичну позу на динамічну сцену (running from danger, dancing, arguing). Усе – без слів.

П'ятий розділ присвячений іграм та комплексним вправам для розвитку імпровізації – мистецтву створювати образи без попередньої підготовки. Добірка цих ігор та вправ допоможе учням відчувати і думати себе як персонаж, діяти у непередбачуваних ситуаціях відповідно характеру персонажа.

1. *«Yes, and...» Challenge*. Мета: розвивати ситуативне мивлення, навчити учнів розвивати думку партнера, не блокувати діалог, підтримувати сцену. У пари учнів – короткий діалог-імпровізація. Єдине правило: кожна репліка має починатися зі слів «Yes, and...», після чого потрібно додати нову інформацію, розвиваючи дію. Наприклад:

– We're lost in the jungle!

– Yes, and I think that monkey is trying to talk to us!

Гра чудово знімає страх помилок та активізує фантазію.

2. *«Random object scene» («Сцена з випадковим предметом»)*. Мета: тренування миттєвої креативності, вміння давати нові ролі предметам. Учитель дає учням випадковий предмет: шкарф, коробку, ложку, книгу, ключ. Завдання – протягом 20 секунд придумати 3 різні способи використати предмет у сцені (symbolic use, unusual use, character-oriented use). Потім – мікросцена на 1 хвилину з діалогом, де предмет відіграє ключову роль.

3. *«Freeze & Transform» («Смон! Трансформація!»)*. Мета: швидка реакція, творення сценічних образів у реальному часі. Двоє учнів починають імпровізаційну сцену. Будь-хто з групи може вигукнути «Freeze!» Гравці завмирають у точній позі. Новий гравець торкається одного з них, займає його позу та починає нову сцену, пояснюючи позу новим сюжетом. Гра змінює сцени дуже швидко – смішно, динамічно, непередбачувано.

4. *«Half-script, half-improv» («Півсценарій — півімпровізація»)*. Мета: навчити учнів працювати з текстом, але не залежати від нього. Учитель дає учасникам надкороткий сценарій (3-4 репліки), але лише один з учнів має його в руках. Другий – імпровізує, реагуючи на репліки партнера, вигадуючи сюжет, не знаючи, що буде сказано далі. Потім вони міняються ролями. Гра формує гнучкість, слухні реакції та адаптивність.

5. *«Emotional switchboard»* («Емоційний перемикач»). Мета: розвиток миттєвого переключення між емоціями та адаптація сюжету. Пара учнів починає сцену в нейтральному емоційному стані. Учитель або інші учні час від часу називають емоцію: panic, jealousy, joy, suspicion, confidence, embarrassment. Учні миттєво продовжують сцену в новій емоції.

Останній, шостий, розділ присвячений іграм та комплексним вправам для розвитку акторських здібностей. Вони допоможуть учням комплексно задіювати тіло, міміку, голос, емоції, тобто повністю перевтілювати в персонажів, імпровізувати так, як вчинив би герой:

1. *«Character switch»* («Зміна персонажа»). Мета – миттєве входження в роль. Учень читає текст нейтральним тоном. Керівник раптово оголошує нового персонажа: pirate, detective, villain, superhero, grandmother. Учень продовжує той самий текст у новому образі.
2. *«Scene in reverse»* («Сцена навпаки»). Мета: гнучкість мислення, сценічна логіка, робота в парі. Двоє учнів грають діалог, але рухи й репліки виконуються у зворотному порядку. Спочатку – фінальна поза/репліка, потім усе поступово відкручується назад.
3. *«Prop transformation»* («Трансформація предмета»). Мета: розвиток уяви та креативності. Учням дається один предмет (наприклад, шарф). Вони мають перетворити його на різні об'єкти: snake, crown, rope, steering wheel, baby. Потім додається коротка сцена з діалогом.
4. *«Emotional trio scene»* («Емоційна сцена-тріо»). Мета: акторська взаємодія, розподіл уваги між партнерами. У сцені беруть участь три учні, кожен отримує свою емоцію (panic, boredom, excitement). Вони мають імпровізувати одну ситуацію (waiting for results, preparing a party), не втрачаючи свого емоційного стану.
5. *«Motivation under pressure»* («Мотивація під тиском»). Мета: робота з внутрішньою мотивацією персонажа та драматичною напругою. Учень отримує сцену й мотивацію свого героя («You must convince them to stay», «You want to hide the truth»). Керівник поступово ускладнює умови: шум

у залі, суперечливі репліки партнера, обмежений час. Учень має залишатися в ролі й досягти мети героя.

Ігри та вправи можна змінювати, адаптувати під конкретну мету заняття або пресонажів або розробляти власні вправи.

Отже, розроблена програма допоможе як керівнику гуртка в позашкільній діяльності, так і вчителю англійської мови безпосередньо під час навчального процесу, оскільки аналіз літератури довів багатофункціональність театральної педагогіки для вивчення англійської мови.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Театральна педагогіка є багатофункціональною системою для вивчення англійської мови і навіть більше – вона розвиває не тільки діалогічне мовлення, а й ораторські здібності, впевненість в собі, акторську харизму.

Це цілісна система освіти, організована за законами імпровізаційної гри та справжнього продуктивної дії, що протікають у захоплюючих для учасників пропонованих обставин, у спільній колективній творчості вчителів та учнів, що сприяє осягненню явищ навколишнього світу через занурення та проживання в образах, і дає сукупність цілих уявлень про людину, її роль у житті суспільства, його відносини з навколишнім світом, його діяльність, про нього думках і почуттях, моральних та естетичних ідеалах.

В основі театральної педагогіки криється багато методів, які зроблять процес вивчення англійської мови яскравим та цікавим. Вони допоможуть не тільки вивчити фрази, нові слова, а й імпровізувати, знаходити синоніми, говорити вільно і впевнено.

Основами театральної педагогіки служать:

- артикуляційна гімнастика – розігрівальні вправи, які допоможуть вимовляти всі звуки та слова чітко. Артикуляційна гімнастика зазвичай закінчується скоромовкою. Добірку скоромовок ми додали до методичних матеріалів;

- виразне читання – тобто не тільки проговорювати текст англійською, а й збагачувати його емоціями та почуттями, які відповідають настрою тексту;
- гра, яку полюбляють навіть учні старших класів;
- імпрровізація – здатність бути гнучкими до обставин, вміння настільки «входити в роль», щоб поводити себе і думати як персонаж у будь-якій непередбачуваній ситуації;
- етюди – невеличкі інсценізації, які вдосконалюють акторську техніку і розвивають творчу фантазію;
- мізансцени – вміння орієнтуватися на сцені і творчо задіювати реквізит, декорації;
- режисерський план уроку – можливість для учнів не тільки бути акторами, а й режисерами, які керують творчим процесом.

На основі аналізу літератури, ми створили власну програму, яка допоможе як керівнику гуртка в позашкільній діяльності, так і вчителю англійської мови безпосередньо під час навчального процесу. Програма включає в себе мету, завдання за трьома векторами – мовленнєві, емоційно-особистісні, творчі (акторські); очікувані результати, календарне планування та підбірку ігор, які розвиватимуть в учнів різні здібності, як мовленнєві, так і творчі. Щоб вчителю або керівнику гуртка було легше складати конспекти та адаптувати їх під певну труп, її атмосферу та вподобання, ми розробили конспект, який слугуватиме зразком.

Календарне планування присвячене заняттям загального акторського розвитку а також аналізу і постановці конкретної п'єси – Бернард Шоу «Пігмаліон». Комедія розкриває проблеми соціальної нерівності і є чудовим варіантом для розігрування на сцені. Персонажі глибокі, зі своїми проблемами та переживаннями. Освоївши основи, учні зможуть приступити до серйозної підготовки і втілитися в героїв, використавши набуті знання, вміння й навички.

Під час планування занять, керівник може взяти ігри та вправи з нашої колекції, адаптувати їх або повністю розробити власні, оскільки мистецтво театру – це завжди імпрровізація та «вибух» творчості.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Проблему драматизації як методу навчання вивчали безліч українських науковців. Зокрема, О. Ісаєва для уроків літератури. Дослідниця підкреслила значення інсценізації та рольових ігор у розвитку культури читача і творчих здібностей учнів. У праці «Методика викладання української літератури» акцентувала увагу на емоційному переживанні тексту, який слугує ключем до глибшого розуміння драматичних творів.

Також проблему досліджували Г. Токмань, О. Пометун, Л. Пироженко та інші, які довели, що драма – це багатофункціональний та дієвий метод навчання.

У Великій Британії вивчали драму як метод навчання ще у 70-80-х роках 20 ст. у Активно впроваджувався метод «Drama in Education» (Драма в освіті), ініційований Гевіном Болтоном та Дороті Хіткот. Дослідники вважали драму засобом розвитку мислення, моральної свідомості та емоційної зрілості учнів. Вони наголошували, що драматизація не повинна мати готового сценарію – учні самі мають творити ситуацію, ролі, конфлікти, тим самим розвиваючи творчість і критичне мислення.

Аналіз психолого-педагогічних джерел з теми театральної педагогіки в старшій школі дає підстави зробити такі висновки:

1. Здійснений аналіз підтвердив актуальність, багатогранність складність, важливість обраної теми для забезпечення всебічного розвитку особистості, зокрема в акторській, яка включає в себе багато компонентів: емоційний інтелект, діалогічне та монологічне мовлення, імпрровізація, тілесна виразність та міміка.
2. Аналіз наукової літератури дозволив визначити основні позиції трактування змісту ключових понять дослідження:
 - Театральна педагогіка – це цілісна система освіти, організована за законами імпрровізаційної гри та справжнього продуктивної дії, що протікають у захоплюючих для учасників пропонованих обставин, у спільній колективній

творчості вчителів та учнів, що сприяє досягненню явищ навколишнього світу через занурення та проживання в образах, і дає сукупність цілих уявлень про людину, її роль у житті суспільства, його відносини з навколишнім світом, його діяльність, про нього думках і почуттях, моральних та естетичних ідеалах;

- Драматизація - це форма навчальної діяльності, що передбачає спонтанне або частково підготовлене відтворення навчального матеріалу у вигляді діалогів, ролей, інсценізацій. Її ключова ознака – навчальна мета, а не мистецьке оформлення;
- Артикуляційна гімнастика – розігрівальні вправи, які допоможуть вимовляти всі звуки та слова чітко;
- Чуттєва культура – це система різноманітних відтінків емоцій й почуттів особистості, вміння проживати їх, розуміти й аналізувати; здатність бачити красу, відчувати палітру емоцій й почуттів у витворах мистецтва і здібність вкладати поривання душі у власну творчість;
- Почуття – це внутрішнє довготривале переживання особистості, яке відображає її ставлення до подій, речей, людей, тощо (наприклад, любов до матері, почуття дружби);
- Емоції – це короткотривалі переживання, які відображають суб'єктивне ставлення особистості до тих чи інших подій і зазвичай проявляються за допомогою міміки обличчя людини (наприклад, страх, радість, сум);
- Емоційний інтелект (EQ) – це поєднання інтелекту і емоцій, за яких особистість здатна якомога точніше усвідомлювати, розуміти, оцінювати та регулювати свої й чужі почуття; рахуватися з поглядами оточення й будувати з ним взаємини на основі довіри і співпереживання;
- Емпатія – здатність досягнути емоційний світ іншої людини, а також співпереживати в процесі спілкування. Вона є одним із найважливіших джерел креативності та розвитку особистості;
- Мистецька рефлексія – це усвідомлення, осмислення й вміння знаходити суголосні емоції в інших, зіставляти побачене з пережитим досвідом;

- Діалогічне мовлення – процес спілкування між двома або більше особами, які є одночасно мовцями та слухачами, обмінюються думка, запитаннями тощо.

Аналізуючи джерела, ми чітко розмежували поняття «драматизація» та «інсценізація».

Метою драматизації є осмислення, пізнання та розвиток навичок рефлексії. Основними засобами є рольова гра діалоги, інсценізації. Такий вид творчої роботи доцільно використовувати безпосередньо на уроках англійської, адже його характер – спонтанний, творчий. Всі учні залучені та активні.

Театралізацію варто використовувати в позашкільній діяльності (гуртку), адже має зовсім інший характер – сценарний та оформлений. Учні вчать ролі, готують декорації, костюми, чого не можуть собі дозволити на уроках, адже вчитель має слідувати темам програми, його час і кількість уроків обмежені. Основними засобами є костюми, музика, декорації та, звісно ж, сцена. Залученість учнів залежить від їхньої ролі, що також суперечить шкільній діяльності: вчитель має залучати всіх дітей на уроках, незалежно від їхніх ролей та можливостей.

Обираючи твір для учнів старших класів, ми зупинилися на відомій п'єсі-комедії ірландського письменника Бернарда Шоу «Пігмаліон». Проста на перший погляд історія «Попелюшки» містить глибокі підтексти між двома світами – Творця та його творіння. Твір також розкриває проблеми соціальної нерівності, пошуку себе, які є актуальними для учнів старшої школи.

Використання цієї системи ставить перед учнями багато випробувань, а завдання вчителя – допомогти учням їх подолати. Це страх вступу перед аудиторією, низький рівень володіння англійською мовою, відсутність акторських навичок.

Щоб допомогти учням подолати страх виступу, керівник гуртка має створити безпече доброзичливе середовище під час занять театрального гуртка. Помилки мають сприйматися як частина навчання.

Щоб подолати низький рівень володіння мовою, можна адаптувати тексти, зробити опори на різноманітні наочні матеріали, залучити учнів до створення спільного сценарія, використовуючи загальні прості фрази для реплік. Це не тільки допоможе підвищити рівень англійської, а й допоможе створити командну атмосферу, де один за всіх та всі за одного.

Відсутність акторських здібностей коригується завдяки постійним тренінгам. Для цього педагог має створити систему поступових занять, які допоможуть його учням перетворитися на справжніх акторів.

Щоб допомогти вчителям англійської мови та літератури зрозуміти, саме використовувати театральну педагогіку, ми розробили програму для позакласного гуртка з англійської мови під назвою «English Drama». Дослідження показало, що більшість батьків звертаються по допомогу до репетиторів. Це зростає потребу в додаткових заняттях, які можна реалізувати завдяки гуртку. Він дасть змогу не тільки розширювати мовний апарат, але й покращувати ораторські здібності, допоможе учням стати більш відкритими та розкутими.

На основі аналізу літератури, ми створили власну програму, яка допоможе як керівнику гуртка в позашкільній діяльності, так і вчителю англійської мови безпосередньо під час навчального процесу. Програма включає в себе мету, завдання за трьома векторами – мовленнєві, емоційно-особистісні, творчі (акторські); очікувані результати, календарне планування та підбірку ігор, які розвиватимуть в учнів різні здібності, як мовленнєві, так і творчі. Щоб вчителю або керівнику гуртка було легше складати конспекти та адаптувати їх під певну труппу, її атмосферу та вподобання, ми розробили конспект, який слугуватиме зразком.

Отже, використання елементів драматизації під час уроків англійської мови або в позашкільній діяльності вчителя зробить процес вивчення англійської яскравим, цікавим і дозволить уням паралельно оволодівати навичками справжнього актора, що сприятиме загальному розвитку особистості й допоможе стати упевненішими в собі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова Л. В. Театралізована діяльність у розвитку особистості дитини. Київ: Освіта, 2012. 176 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: навч.-метод. посіб. К.: Либідь, 2003.
3. Гаращук В. В. Театральна педагогіка як інноваційний метод навчання. *Наукові записки. Серія «Педагогіка»*. 2017. № 153. С. 108-112.
4. Гриневич О. Розвиток творчого мислення учнів на уроках театральної педагогіки. *Педагогіка, психологія і медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2019. № 3. С. 27-31.
5. Деркач А. С. Інтенсивні методи навчання іноземних мов. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5*. 2018. Вип. 60. С. 132-135.
6. Ісаєва О. О. Організація та розвиток читацької діяльності школярів при вивченні зарубіжної літератури: Посібник для вчителя. К.: Ленвіт, 2000. С. 16-28.
7. Зайцева Н. Театральна педагогіка як засіб розвитку особистості учня. Київ: Педагогічна думка, 2018. 196 с.
8. Запорожець О. Театралізація як метод навчання. Харків: Основа, 2017. 144 с.
9. Запорожець О. Театральні технології в сучасній школі. Харків Основа, 2019. 168 с.
10. Кузнєцова О. В. Елементи драми в методиці навчання англійської мови. *Іноземні мови в школі*. 2021. № 4. С. 45-50.
11. Кумпан М. Б. Театралізована діяльність на уроках іноземної мови у школі. *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського*. 2011. №9-10. С. 203-208.
12. Керролл Л. Аліса у Країні див : казка. Київ : BookChef, 2025. 136 с.
13. Мацько Л. Формування мовної культури. *Педагогічна газета*. 2002. №. 8-9. С. 6.
14. Ніколаєва С. Ю. (ред.). Методика навчання іноземних мов у середній школі. Київ: Ленвіт, 2015. 224 с.

- 15.Пентилюк М. І. Розвиток мовленнєвої компетентності учнів. Київ: Освіта, 2018. 256 с.
- 16.Пометун О. І., Пироженко Л. В. Інтерактивні технології навчання. Київ: Освіта, 2017. 192 с.
- 17.Савченко О. Я. Сучасний урок у школі. Київ: Освіта, 2019. 192 с.
- 18.Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ: Радянська школа, 2011. 331 с.
- 19.Токмань Г. Л. Літературна освіта в школі. Київ : Академія, 2018. 240 с.
- 20.Устименко О. М. Інтерактивні методи навчання іноземних мов. Київ: Ленвіт, 2016. 224 с.
- 21.Шоу Б. Пігмаліон : п'єса / пер. з англ. О. Мокровольський, Е. Ржевуцька. Харків : Фоліо, 2023. 384 с.
- 22.Використання методу драматизації на уроках англійської мови. URL: <https://naurok.com.ua/vikoristannya-metodu-dramatizaci-na-urokah-angliysko-movi-142837.html> (дата звернення: 20.04.2025).
- 23.Нова українська школа. Методичні рекомендації щодо інтеграції театральної педагогіки в навчання. URL: <https://nush.org.ua/methods/theatre> (дата звернення: 20.04.2025).
- 24.Освітні технології навчання іноземних мов. URL: https://urok.osvita.ua/materials/edu_technology/66347/ (дата звернення: 21.04.2025).
- 25.Baddeley A. Working Memory. Oxford : Oxford University Press, 2012. 312 p.
- 26.Bolton G. Drama as Education. Harlow : Longman, 1984. 198 p.
- 27.Bolton G. New Perspectives on Classroom Drama. London : Simon & Schuster, 1998. 214 p.
- 28.Brain G. S. Drama-in-Education: Transformations and Possibilities. Portsmouth: Heinemann, 2002. 190 p.
- 29.Brauer G. Body and Language: Intercultural Learning Through Drama. Westport: Ablex, 2002. 276 p.

30. Bygate M. *Speaking*. Oxford: Oxford University Press, 2011. 350 p.
31. Carroll L. *Alice's Adventures in Wonderland*. Oxford : Oxford University Press, 2009. 176 p.
32. Cornett C. *Creative Drama in the Classroom*. New Jersey : Prentice Hall, 2010. 288 p.
33. Courtney R. *Drama and Intelligence*. Montreal: McGill-Queen's University Press, 1990. 243 p.
34. Cummins J. *Language, Power and Pedagogy*. Bristol: Multilingual Matters, 2014. 312 p.
35. Davies P. *Drama in the English Classroom*. London: British Council, 2007. 140 p.
36. Dewey J. *Experience and Education*. New York: Free Press, 1997. 128 p.
37. Fleming M. *Teaching Drama in Primary and Secondary Schools*. London: Routledge, 2012. 256 p.
38. Gardner H. *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. New York : Basic Books, 2011. 528 p.
39. Daniel Goleman. *Emotional Intelligence. Why it Can Matter More Than IQ»*. Bloomsbury Publishing, 2020, 317 p
40. Geertz C. *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books, 2000. 470 p.
41. Heathcote D., Bolton G. *Drama for Learning*. Portsmouth : Heinemann, 1995. 216 p.
42. Holden S. *Drama in Language Teaching*. London: Longman, 1981. 156 p.
43. Jensen E. *Teaching with the Brain in Mind*. Alexandria : ASCD, 2008. 210 p.
44. Kavanagh R. *Drama and Education: Performance Methodologies*. *Education and Culture*. 2021. Vol. 37, No. 2. P. 33-48.
45. Kempe A., Nicholson H. *Learning to Teach Drama*. London: Bloomsbury, 2015. 224 p.
46. Klus-Stańska D. *Drama as a Tool of Educational Dialogue*. Kraków: Impuls, 2018. 198 p.

47. Krashen S. Principles and Practice in Second Language Acquisition. Oxford: Pergamon, 2013. 202 p.
48. Maley A., Duff A. Drama Techniques in Language Learning. Cambridge : Cambridge University Press, 2005. 244 p.
49. McCaslin N. Creative Drama in the Classroom and Beyond. Boston: Pearson, 2005. 448 p.
50. McGregor D. Developing Thinking; Developing Learning. Maidenhead: Open University Press, 2007. 218 p.
51. Nicolson H. Theatre, Education and Performance. London. Palgrave Macmillan, 2011. 240 p.
52. Nunan D. Task-Based Language Teaching. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 316 p.
53. O'Neill C. Drama Worlds: A Framework for Process Drama. Portsmouth: Heinemann, 1995. 176 p.
54. O'Toole J. The Process of Drama. London : Routledge, 1992. 220 p.
55. Pavlenko A. Emotions and Multilingualism. Cambridge : Cambridge University Press, 2014. 312 p.
56. Pinter A. Teaching Young Language Learners. Oxford: Oxford University Press, 2017. 304 p.
57. Richards J. Communicative Language Teaching Today. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 150 p.
58. Robinson K. Creative Schools. London : Penguin Books, 2015. 320 p.
59. Schewe M. Taking Stock and Looking Ahead: Drama Pedagogy as a Gateway to a Performative Teaching and Learning Culture. *Scenario*. 2013. Vol. 7(1). P. 5-24.
60. Shaw G. B. Pygmalion. London : Penguin Classics, 2003. 144 p.
61. Siks G. B. Drama with Children. New York : Harper & Row, 1977. 268 p.
62. Smith H. Drama and the Curriculum. London : David Fulton Publishers, 2004. 180 p.

- 63.Spolin V. Improvisation for the Theater. Evanston : Northwestern University Press, 1999. 412 p.
- 64.Stern H. Fundamental Concepts of Language Teaching. Oxford: Oxford University Press, 2009. 582 p.
- 65.Stinson M. Drama Education and Second Language Learning. Singapore: Springer, 2016. 210 p.
- 66.Styslinger M. Performance-Based Learning. New York: Teachers College Press, 2015. 192 p.
- 67.Taylor P. Drama Education: A Curriculum for Change. London: Falmer Press, 2000. 238 p.
- 68.Tomlinson B. Materials Development in Language Teaching. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. 432 p.
- 69.Tomlinson B. Humanising the Coursebook. *Humanising Language Teaching*. 2010. Vol. 12(4).
- 70.Wagner B. Dorothy Heathcote: Drama as a Learning Medium. London: National Drama Publications, 1999. 224 p.
- 71.Way B. Development Through Drama. London : Longman, 1967. 188 p.
- 72.Wessels C. Drama. Oxford: Oxford University Press, 2010. 128 p.
- 73.Williams M., Burden R. Psychology for Language Teachers. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. 320 p.
- 74.Wright A. Creating Stories with Children. Oxford: Oxford University Press, 2007. 182 p.
- 75.Wright T. Roles of Teachers and Learners. Oxford: Oxford University Press, 2015. 198 p.
- 76.Zafeiriadou N. Drama in Education and Language Learning. Athens: Gutenberg, 2014. 176 p.

ДОДАТКИ

Додаток А. Апробація.

Додаток Б. Діалог між Ромео та Джульєттою в сцені балкону (Акт II, Сцена II)

Romeo:

I take thee at thy word:
Call me but love, and I'll be new baptized;
Henceforth I never will be Romeo.

Juliet:

What man art thou that thus bescreen'd in night
So stumblest on my counsel?

Romeo:

By a name
I know not how to tell thee who I am:
My name, dear saint, is hateful to myself
Because it is an enemy to thee.
Had I it written, I would tear the word.

Juliet:

My ears have not yet drunk a hundred words
Of that tongue's uttering, yet I know the sound:
Art thou not Romeo, and a Montague?

Romeo:

Neither, fair saint, if either thee dislike.

АНОТАЦІЯ

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ДРАМАТИЗАЦІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ ДРАМАТИЧНИХ ТВОРІВ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

Зазначена тема є актуальною в контексті розвитку творчої особистості учня старшої школи. Мистецтво завжди було і є джерелом пізнання світу, розвитку емоційної, чуттєвої культури людини, процвітання креативності, самовираження і впевненості в собі. Завдяки мистецтву, зокрема театральному, учні навчаються виразності мовлення, мові тіла, перевтіленню і емпатії. У роботі буде проаналізовано особливості використання елементів драматизації при вивченні драматичних творів у старшій школі як на уроках, так і в позакласній діяльності. Здійснено аналіз методів, прийомів і форм роботи з англомовними драматичними творами у процесі навчання іноземної мови, їхньої ефективності і впливу на прогрес розвитку акторських здібностей учнів, розкриття їхнього творчого потенціалу, таланту. Буде здійснено аналіз психолого-педагогічних джерел з теми дослідження, уточнено сутність і зміст понять, безпосередньо дотичних до теми.

Автором проведено дослідження з використанням елементів драматизації в контексті всебічного розвитку особистості учнів старшої школи, розроблений методичний інструментарій для вчителів іноземної мови, який стане їм у нагоді під час використання драматичних творів відомих англійських драматургів 20 століття на уроках англійської мови у старшій школі. Будуть визначені стратегії і підходи для успішного використання театральної педагогіки в старшій школі. Розуміння мовних особливостей драматичних творів та труднощів їх використання допомагає покращити якість навчання старшокласників, опанування навичками діалогічного мовлення, формування в учнів не лише мовних знань, але й практичних комунікативних умінь і навичок а також популяризації англомовних драматичних творів на теренах України серед сучасного покоління.

Ключові слова: театральна педагогіка, драматизація, метод драматизації, артикуляційна гімнастика, емоційна культура, емоції, почуття, емоційний інтелект, емпатія, рефлексія, діалогічне мовлення.

APPLICATION OF DRAMATIZATION ELEMENTS IN THE STUDY OF DRAMATIC WORKS IN HIGH SCHOOL

The specified topic is relevant in the context of development of creative personality of the high school student. Art has always been and is a source of knowledge of the world, development of emotional, sensual culture of the person, flourishing of creativity, self-expression and self-confidence. Thanks to art, in particular theatrical, students learn expressiveness of speech, body language, reincarnation and empathy. The work will analyze the peculiarities of using elements of dramatization when studying dramatic works in high school both in lessons and in extracurricular activities. The analysis of methods, techniques and forms of work with English-language dramatic works in the process of learning a foreign language, their effectiveness and impact on the progress of development of acting abilities of students, disclosure of their creative potential, talent will be carried out.

The analysis of psychological and pedagogical sources on the topic of research will be carried out, the essence and content of concepts directly related to the topic will be clarified. The author conducted a study using elements of dramatization in the context of the comprehensive development of the personality of high school students, developed a methodological toolkit for foreign language teachers, which will be useful to them when using dramatic works by famous English playwrights of the 20th century in English lessons in high school. Strategies and approaches for the successful use of theatrical pedagogy in high school will be identified. Understanding the linguistic features of dramatic works and the difficulties of their use helps to improve the quality of teaching of high school students, mastering dialogical speech skills, forming in students not only language knowledge, but also practical communicative skills and abilities, as well as popularizing English-language dramatic works in Ukraine among the modern generation.

Keywords: theatrical pedagogy, dramatization, dramatization method, articulation gymnastics, emotional culture, emotions, feelings, emotional intelligence, empathy, reflection, dialogical speech.